

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِ مُحَمَّدٍ وَّ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

کلاس های چندپایه

راهنمای عمل
معلم

دوره ابتدایی

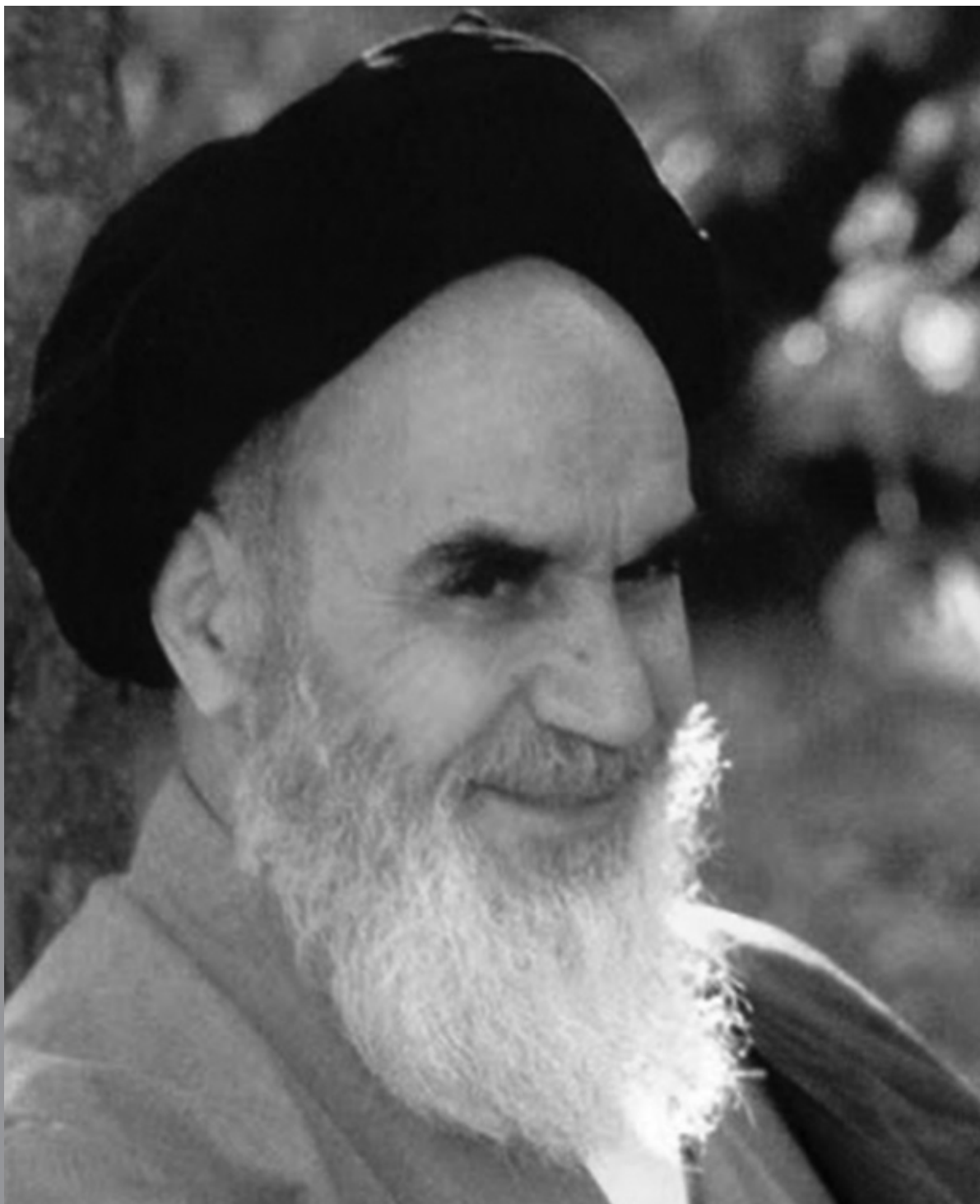
وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب:	راهنمای عمل معلم کلاس‌های چندپایه - ۴۹۰۱
پدیدآورنده:	سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:	دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:	معصومه فرهوش، میترا دانشور، فیروزه فروزبخش (اعضای گروه تألیف)، با همکاری آذر انصاریان
مدیریت آماده‌سازی هنری:	اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی:	احمد رضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری) - رضوان جهانی (صفحه‌آرا) - سیده فاطمه طباطبایی، شهلا دالایی، پری ایلخانی‌زاده، زینت بهشتی‌شیرازی و راحله زادفتح‌اله (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان:	تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹ وبگاه: www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
ناشر:	شرکت افست: تهران - کیلومتر ۴ جاده آبدلی، پلاک ۸، تلفن: ۷۷۳۳۹۰۹۳، دورنگار: ۷۷۳۳۹۰۹۷، صندوق پستی: ۱۱۱۵۵ - ۴۹۷۹
چاپخانه:	شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)
سال انتشار و نوبت چاپ:	چاپ دوم ۱۴۰۳

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۳۴۸۱-۶

ISBN : 978-964-05-3481-6

هیچ گاه از کارها مأیوس نشوید چون همه چیز یک دفعه درست
نمی شود و کارهای بزرگ باید به تدریج صورت گیرد.
امام خمینی (قَدَسَ سِرُّهُ)

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع، بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست

پیشگفتار	۱
ضرورت تألیف کتاب راهنمای معلم کلاس های چندپایه	۱
کلاس های چندپایه و علل به وجود آمدن آن در ایران	۱
پراکندگی روستاها و عوامل خاص جغرافیایی	۲
معرفی فصل های کتاب راهنمای معلم کلاس های چندپایه	۵
فصل اول : کلیات	۷
مقدمه	۹
۱-۱- تعریف کلاس چندپایه	۱۰
۱-۲- فرصت ها و چالش های کلاس های چندپایه	۱۰
۱-۳-۱- صلاحیت های حرفه ای معلمان کلاس های چندپایه	۱۳
۱-۳-۱- برنامه ریزی	۱۴
۱-۳-۲- مدیریت و سازماندهی کلاس های چندپایه	۱۴
الف) سازماندهی فضای فیزیکی کلاس درس	۱۴
ب) سازماندهی محیط یادگیری دانش آموزان	۱۷
۱-۳-۳- مدیریت زمان	۱۹
۱-۳-۴- طراحی آموزشی	۲۲
۱-۳-۵- به کارگیری روش های متنوع یاددهی-یادگیری	۲۳
۱-۳-۶- تسهیل گری	۲۳
۱-۳-۷- به کارگیری فناوری در آموزش	۲۴
۱-۳-۸- انتخاب و تولید مواد آموزشی	۲۶

۲۷.....	۱-۳-۹- ارزشیابی
۲۸.....	توصیه‌ها و رهنمودها
	فصل دوم: اهداف اصلی و مفاهیم همگن برنامه‌های درسی دوره اول و دوم
۳۱.....	ابتدایی
۳۳.....	راهنمای مطالعه جداول اهداف اصلی مواد درسی
۳۴.....	مقدمه
۳۶.....	۲-۱- اهداف اصلی درس قرآن دوره اول ابتدایی
۳۷.....	۲-۲- اهداف اصلی درس قرآن دوره دوم ابتدایی
۳۸.....	۲-۳- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان دوره اول ابتدایی
۴۰.....	۲-۴- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان ضمیمه ویژه اهل سنت دوره اول ابتدایی
۴۱.....	۲-۵- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان اقلیت‌های دینی دوره اول ابتدایی
۴۲.....	۲-۶- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی
۴۶.....	۲-۷- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان ضمیمه ویژه اهل سنت دوره دوم ابتدایی
۴۷.....	۲-۸- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان اقلیت‌های دینی دوره دوم ابتدایی
۵۰.....	۲-۹- اهداف اصلی درس تربیت بدنی دوره اول ابتدایی
۵۴.....	۲-۱۰- اهداف اصلی درس تربیت بدنی دوره دوم ابتدایی
۶۰.....	۲-۱۱- اهداف اصلی درس فارسی دوره اول ابتدایی
۶۲.....	۲-۱۲- اهداف اصلی درس فارسی دوره دوم ابتدایی
۶۴.....	۲-۱۳- اهداف اصلی درس ریاضی دوره اول ابتدایی
۷۳.....	۲-۱۴- اهداف اصلی درس ریاضی دوره دوم ابتدایی
۸۳.....	۲-۱۵- اهداف اصلی درس علوم تجربی دوره اول ابتدایی

۸۸.....	۲-۱۶- اهداف اصلی درس علوم تجربی دوره دوم ابتدایی
۹۴.....	۲-۱۷- اهداف اصلی درس هنر دوره اول ابتدایی
۹۵.....	۲-۱۸- اهداف اصلی درس هنر دوره دوم ابتدایی
۹۷.....	۲-۱۹- اهداف اصلی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی
۱۰۲.....	۲-۲۰- اهداف اصلی درس تفکر و پژوهش پایه ششم ابتدایی
۱۰۳.....	۲-۲۱- اهداف اصلی درس کار و فناوری پایه ششم ابتدایی
۱۰۵.....	۲-۲۲- اهداف و شایستگی های عمومی برنامه های درسی دوره ابتدایی
۱۰۶.....	مفاهیم همگن مواد درسی دوره اول و دوم ابتدایی
۱۰۶.....	تعریف مفاهیم همگن
۱۰۶.....	اهمیت و ضرورت استفاده از مفاهیم همگن در کلاس های چندپایه
	چگونگی شیوه استخراج مفاهیم همگن از مواد درسی دوره اول و دوم ابتدایی و نحوه
۱۰۷.....	استفاده از جداول
۱۰۸.....	۲-۲۳- نمونه هایی از مفاهیم همگن دوره اول ابتدایی
۱۰۹.....	۲-۲۴- نمونه هایی از مفاهیم همگن دوره دوم ابتدایی
۱۱۱.....	توصیه ها و رهنمودها
	فصل سوم: رویکردها و راهبردهای یاددهی-یادگیری در کلاس های چندپایه. ۱۱۳
۱۱۵.....	مقدمه
۱۱۵.....	۳-۱- رویکردهای یاددهی-یادگیری در کلاس های چندپایه
۱۱۷.....	۳-۲- راهبردهای یاددهی-یادگیری در کلاس های چندپایه
۱۱۷.....	۳-۲-۱- راهبرد محوری، گروهی و ترکیبی
۱۱۸.....	الف) روش یا شیوه محوری

۱۲۰.....	ب) روش یا شیوه گروهی
۱۲۱.....	روش اول - شیوه گروهی با اهداف مشترک
۱۲۱.....	روش دوم - شیوه گروهی با ماده درسی مشترک
۱۲۱.....	ج - روش یا شیوه ترکیبی
۱۲۲.....	۳-۲-۲- راهبرد یادگیری مشارکتی
۱۲۳.....	موارد کاربرد یادگیری مشارکتی
۱۲۴.....	طراحی آموزشی برای یادگیری مشارکتی
۱۲۴.....	طراحی پروژه ها و فعالیت ها
۱۲۵.....	سازمان دهی گروه های یادگیری مشارکتی
۱۲۵.....	چگونگی آغاز فرایند یادگیری مشارکتی
۱۲۵.....	فنون راهبرد یادگیری مشارکتی
۱۲۸.....	برخی شیوه های کاربردی در یادگیری مشارکتی
۱۲۸.....	الف) رو به سوی یار
۱۲۸.....	ب) فکر کردن - پیوستن - در میان گذاشتن
۱۲۸.....	پ) جاگیری
۱۲۹.....	ت) روش تدریس اعضای تیم
۱۳۲.....	یادگیری مشارکتی : چالش ها و فرصت ها
۱۳۳.....	پیامدهای یادگیری مشارکتی
۱۳۴.....	۳-۲-۳- راهبرد طراحی آموزشی مبتنی بر هدف مشترک
۱۳۹.....	الگوی طراحی آموزشی مبتنی بر هدف مشترک ویژه کلاس های چندپایه
۱۴۱.....	چالش ها و موانع اجرای راهبرد طراحی آموزشی مبتنی بر هدف مشترک

۳-۲-۴- راهبرد طراحی آموزشی تلفیقی بر مبنای مفاهیم همگن دوره‌های اول و دوم ابتدایی	۱۴۱
اهمیت تلفیق در کلاس‌های چندپایه	۱۴۲
شاخص‌های طراحی تلفیقی در کلاس‌های چندپایه	۱۴۲
طراحی آموزشی تلفیقی در کلاس‌های چندپایه	۱۴۳
مؤلفه‌های طراحی آموزشی تلفیقی ویژه کلاس‌های چندپایه	۱۴۴
گام‌های طراحی آموزشی تلفیقی ویژه کلاس‌های چندپایه	۱۴۵
۳-۲-۵- راهبرد یادگیری و کلاس معکوس	۱۴۶
تعریف کلاس معکوس	۱۴۷
فرایند کلاس معکوس	۱۴۸
فرصت‌ها و چالش‌های کلاس معکوس	۱۴۹
مزایای کلاس معکوس	۱۴۹
موانع کلاس معکوس	۱۵۰
پیشنهادهایی برای اجرای مؤثر کلاس معکوس	۱۵۱
۳-۲-۶- راهبرد طراحی بسته یادگیری خودآموز ویژه دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی	۱۵۲
ویژگی بسته یادگیری خودآموز	۱۵۳
معیار انتخاب موضوع بسته یادگیری خودآموز	۱۵۳
گام‌های طراحی بسته یادگیری خودآموز ویژه دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه دوره دوم ابتدایی	۱۵۵
۳-۲-۶- آموزش راهبردهای یادگیری به دانش‌آموزان (با رویکرد کمک به معلم در مدیریت زمان)	۱۵۶
توصیه‌ها و رهنمودها	۱۵۹

چهارم : ارزشیابی در کلاس های چندپایه	۱۶۱
مقدمه	۱۶۳
نقش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی تربیتی در فرایند یاددهی- یادگیری	۱۶۳
منابع جمع آوری اطلاعات در مورد وضعیت یادگیری دانش آموزان	۱۶۵
ارزشیابی عملکردهای حاکی از یادگیری	۱۶۵
معیار قضاوت در مورد وضعیت یادگیری دانش آموزان	۱۶۶
روش ها و ابزارهای جمع آوری اطلاعات در مورد وضعیت یادگیری دانش آموزان	۱۶۶
الف) مشاهده	۱۶۶
ب) آزمون	۱۶۸
پ) پروژه	۱۷۰
ت) خودارزیابی (خودسنجی)	۱۷۱
ث) همسال سنجی	۱۷۲
ج) کارپوشه	۱۷۳
بازخورد	۱۷۵
معیارهای قضاوت و جمع بندی نهایی	۱۷۶
مخاطبان گزارش ارزشیابی	۱۷۶
ضرورت افزایش اعتبار قضاوت ها در ارزشیابی	۱۷۷
محدودیت ها و دشواری های معلمان کلاس های چندپایه در اجرای ارزشیابی کیفی توصیفی و راه حل های ممکن	۱۷۷
ارزشیابی توصیفی در یک نگاه	۱۷۸

توصیه‌ها و رهنمودها	۱۸۰
فصل پنجم: نمونه‌هایی از فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری دروس دورهٔ ابتدایی در کلاس‌های چند پایه	۱۸۱
مقدمه	۱۸۳
نمونهٔ شمارهٔ ۱ - فعالیت و تجربیات یادگیری درس مطالعات اجتماعی در کلاس‌های چند پایه	۱۸۴
نمونهٔ شمارهٔ ۲ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس علوم تجربی در کلاس‌های چند پایه	۱۸۸
نمونهٔ شمارهٔ ۳ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس هدیه‌های آسمان کلاس‌های چند پایه (موضوع: نعمت‌های خدا)	۱۹۳
نمونهٔ شمارهٔ ۴ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس علوم تجربی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: آب)	۱۹۶
نمونهٔ شمارهٔ ۵ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس ریاضی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: تقارن)	۲۰۰
نمونهٔ شمارهٔ ۶ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس علوم تجربی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: گیاهان)	۲۰۴
نمونهٔ شمارهٔ ۷ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس علوم تجربی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: گیاهان طراحی نمونه شمارهٔ ۶ در الگویی دیگر)	۲۱۳
نمونهٔ شمارهٔ ۸ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس ریاضی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: نمودار)	۲۱۹
نمونهٔ شمارهٔ ۹ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری درس ریاضی در کلاس‌های چند پایه (موضوع: راهبرد الگویابی)	۲۲۶

نمونه شماره ۱۰ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری (طراحی تلفیقی) درس فارسی پایه سوم،	
علوم تجربی پایه دوم، هردوره اول در کلاس‌های چند پایه	۲۳۷
نمونه شماره ۱۱ - فعالیت‌ها و تجربیات یادگیری؛ نمونه‌هایی از معکوس کردن کلاس قابل	
بهره‌برداری در کلاس‌های چندپایه (در صورت در دسترس بودن ابزارهای مورد استفاده)	۲۴۵
پیوست‌ها	۲۴۹
فرهنگ و ازگان راهنمای عمل معلمان کلاس‌های چند پایه	۲۵۰
منابع فارسی	۲۶۷
منابع غیر فارسی	۲۷۱

ضرورت تألیف کتاب راهنمای معلم کلاس‌های چندپایه

در حال حاضر در حدود ۴۸ هزار کلاس درس چندپایه در دوره ابتدایی با بیش از ۶۴۰ هزار دانش‌آموز دختر و پسر در سراسر کشور وجود دارد. با توجه به شرایط خاص کلاس‌های چندپایه (حضور دانش‌آموزان چند پایه تحصیلی با یک معلم در یک کلاس) معلمان کلاس‌های چندپایه به حمایت، پشتیبانی‌های علمی و دوره‌های آموزشی ویژه نیاز دارند. این در حالی است که تاکنون از حمایت و پشتیبانی‌های علمی کافی برخوردار نبوده‌اند. از سوی دیگر برخی از این کلاس‌ها را معلمانی اداره می‌کنند که تحصیلات غیرمرتبط با آموزش ابتدایی دارند یا در زمینه چگونگی آموزش در این کلاس‌ها تجربیات کافی ندارند. همچنین کتاب‌های درسی و راهنماهای معلم و وسایل کمک آموزشی موجود، مربوط به دانش‌آموزان و معلمان تک‌پایه است و معلمان کلاس‌های چندپایه ملزم به آموزش این کتاب‌ها در کلاس‌های خودند؛ لذا هرگونه متناسب‌سازی محتوا با نیازهای دانش‌آموزان و ویژگی‌های خاص محیط آموزشی آنها، بر عهده ایشان است. این امر به چالش‌ها و وظایفی که آنها به‌عنوان معلم کلاس چندپایه بر عهده دارند اضافه می‌کند و آنها را با عدم دستیابی به بسیاری از اهداف آموزشی، بی‌انگیزگی و فرسودگی زودرس روبه‌رو می‌سازد.

گروه برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برای اولین بار اقدام به تألیف کتاب «راهنمای عمل معلمان ویژه کلاس‌های چندپایه دوره ابتدایی» کرده است. در کتاب حاضر به منظور برطرف کردن برخی از مشکلات و چالش‌ها، تلاش شده است تا حد امکان با ارائه مطالب و اطلاعات مورد نیاز، به معلمان کلاس‌های چندپایه در انجام نقش‌ها و مسئولیت‌هایشان یاری رسانده شود. در ارائه رهنمودها به عملیاتی بودن آنها بیشتر از مباحث نظری توجه شده است. البته واضح است که این کتاب بخشی از نیازهای معلمان کلاس‌های چندپایه را برطرف خواهد کرد و معلمان برای کیفیت بخشی به آموزش‌های خود به خودآموزی، هم‌اندیشی و تبادل تجربه با سایر معلمان کلاس‌های چندپایه، آموزش‌های حین خدمت و پشتیبانی ویژه مسئولان و کارگزاران آموزشی نیاز دارند.

کلاس‌های چندپایه و علل به وجود آمدن آن در ایران

قدمت وجود کلاس‌های چندپایه در ایران به قدمت آغاز تعلیم و تربیت گروهی و آموزش مکتب‌خانه‌ای برمی‌گردد. تا قبل از ایجاد تغییرات کمی و کیفی در آموزش و پرورش به شیوه جدید، امر تعلیم و تربیت متناسب با نیازها و ارزش‌های رایج هر زمان و فرهنگ‌ها و خرده فرهنگ‌های گوناگون، در اختیار حکومت‌ها، نظام‌ها، جوامع، فرقه‌ها و حتی خانواده‌ها به روش‌های مختلف جریان داشته است (ضیایی، ۱۳۷۳).

ظهور کلاس‌های چندپایه (با پوشش ۶ پایه تحصیلی) در آموزش و پرورش رسمی تا سال ۱۳۴۶ رواج داشت. از سال ۱۳۴۵ که آموزش و پرورش در دوره ابتدایی و متوسطه به سه دوره پنج، سه و چهار ساله تغییر یافت، دوره پنج‌ساله اول (ابتدایی) و دوره سه‌ساله دوم (راهنمایی) به صورت تعلیمات عمومی و رایگان در دسترس همه کودکان ۶ تا ۱۴ ساله قرار گرفت (برنامه تفصیلی دوره پنج ساله ابتدایی، اداره کل مطالعات و برنامه‌ها، ۱۳۴۵). در این برنامه تفصیلی هدف از دوره پنج ساله ابتدایی برای تمام کودکان کشور اعم از شهری و روستایی به صورت رایگان، اجباری و یکسان اعلام و کلاس‌های چندپایه با ۵ پایه تحصیلی تشکیل شد. مجدداً از سال ۱۳۹۱ با استقرار نظام ۶-۳-۳ کلاس‌های چندپایه با پوشش ۶ پایه و گاهی تا ۷ پایه (در برخی کلاس‌ها با حضور نوآموزان پیش‌دبستانی) تاکنون ادامه پیدا کرده است.

کلاس‌های چندپایه در ایران نظام آموزشی مستقلی به شمار نمی‌آید و برنامه درسی آنها متفاوت با برنامه درسی کلاس‌های تک‌پایه نیست. از جمله دلایل اصلی تشکیل کلاس‌های چندپایه در ایران می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

پراکندگی روستاها و عوامل خاص جغرافیایی

فقدان، کمبود و یا نامناسب بودن راه‌های ارتباطی بین روستاها و شهرها و عدم دسترسی به وسیله نقلیه مناسب برای حضور در مدارس تک‌پایه.

تفاوت‌های فرهنگی که باعث ممانعت از حضور دانش‌آموزان در مدارس مناطق دیگر می‌شود.

کاهش تعداد پایه‌های یک مدرسه که منجر به حذف یک یا چندپایه و یا کل پایه‌ها می‌شود.

کاهش تعداد دانش‌آموزان یک منطقه از روستا به دلیل استفاده از وجود کودکان لازم‌التعلیم در امور کشاورزی، دامداری، قالی‌بافی و غیره و یا کاهش جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت به شهرها.

تجارب کشورهای دیگر در ایجاد کلاس‌های چندپایه

کلاس‌های چندپایه پدیده‌ای جهانی است که با هدف دستیابی به «آموزش برای همه» به وجود آمده است. این کلاس‌ها بیشتر در کشورهای فقیر و مناطق روستایی دورافتاده، کم جمعیت و صعب‌العبور و در بعضی موارد در نواحی روستایی کشورهای صنعتی که وضعیت اقتصادی خوبی هم دارند، تشکیل می‌شود (لیتل ۲۰۰۸).

از آنجا که کلاس‌های چندپایه یکی از روش‌های آموزشی است که می‌تواند نیازهای بسیاری از کودکان واجب‌التعلیم را در مناطق محروم تأمین کند، این مهم در کشورهای منطقه آسیا و اقیانوس آرام به عنوان راهکاری شناخته شده و مورد توجه خاص واقع شده است. البته رواج کلاس‌های چندپایه در بین کشورهای منطقه متفاوت است. این کلاس‌ها در مناطق روستایی کشورهای صنعتی معمول و در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه نیز رایج است. درصد کلاس‌های چندپایه در برخی کشورها در جدول الف نشان داده شده است.

جدول الف) درصد کلاس‌های چندپایه در برخی کشورها در سال‌های اخیر

کشور	سال	درصد کلاس‌ها	منبع
اتریش	۲۰۱۳-۲۰۱۲	۱۵/۳٪ کلاس‌های ابتدایی	(بیهامر و هاسچر، ۲۰۱۵)
فنلاند	۲۰۱۲	۱۶/۴٪ کلاس‌های ابتدایی	
اسپانیا	۲۰۱۴-۲۰۱۳	۴/۲٪ کلاس‌های ابتدایی	(اسمیت، بیهامر و راگل، ۲۰۱۵)
سوئیس	۲۰۱۰-۲۰۰۹	۲۴٪ کلاس‌های ابتدایی	
اسکاتلند	۲۰۰۴	۳۳٪ کل کلاس‌ها	
سنگال	۲۰۱۵	۱۵/۴۹٪ دانش‌آموزان ابتدایی	یونسکو (۲۰۱۵)
گامبیا	۲۰۱۶	۱/۵۹٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
تونس	۲۰۱۵	۱/۴۶٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
نیجر	۲۰۱۵	۱۶/۶٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
مراکش	۲۰۱۵	۱۵/۳٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
موریتانی	۲۰۱۵	۳۷/۸۱٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
ماداگاسکار	۲۰۱۵	۳۱/۸۵٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
جیبوتی	۲۰۱۵	۴/۶۹٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
جیبوتی	۲۰۱۶	۵/۲۶٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
ساحل عاج	۲۰۱۵	۱۰/۰۳٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
بورکینافاسو	۲۰۱۵	۶/۴۱٪ دانش‌آموزان ابتدایی	
الجزایر	۲۰۱۵	۰/۴٪ دانش‌آموزان ابتدایی	

شواهد نشان می‌دهد که ضرورت تشکیل کلاس‌های چندپایه در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه با یکدیگر متفاوت است. در طول سده بیستم، در کشورهای توسعه‌یافته، تشکیل کلاس‌های چندپایه راهی سودمند برای فراهم‌سازی خدمات آموزشی خوب به بخش‌های روستایی اروپا و آمریکای شمالی به حساب می‌آمد. از طرف دیگر روش‌هایی که در آموزش چندپایه به کار گرفته می‌شود، ابزارهای آموزشی سودمندی‌اند که یادگیری مستقل را ترویج می‌دهند و اختلاط گروه‌های سنی گوناگون نیز سبب رواج

کارهای گروهی می‌شود. در حالی که با در نظر گرفتن برخی استثناها، ضرورت تشکیل کلاس‌های چند پایه در کشورهای در حال توسعه راه‌حلی مناسب برای برطرف کردن نیازهای آموزشی دانش‌آموزان واجب‌التعلیم در مناطق دور از دسترس و یا کم‌جمعیت و... است.

در این کشورها عملاً از شیوه‌های آموزشی که لازمه آموزش چند پایه موفق است، پیروی نمی‌کنند و بعضاً از آموزگاران کلاس‌های تک پایه و یا کسانی که سابقه آموزشی ندارند و دوره آموزشی در ارتباط با کلاس‌های چند پایه نگذرانده‌اند، استفاده می‌کنند.

علاوه بر آن بی‌توجهی به مواردی چون خودآموزی، آموزش توسط همسالان و یادگیری مشارکتی، برنامه‌ریزی دقیق درسی، گوناگونی شیوه‌های ارائه محتوای کتاب‌های درسی و طراحی آموزشی مناسب، باعث کاهش موفقیت کلاس‌های چند پایه در این کشورها شده است. البته این موارد شامل حال همه کشورهای در حال توسعه نمی‌شود و در برخی از این کشورها دستاوردهای مثبت از کلاس‌های چند پایه نیز گزارش شده است؛ از جمله دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه در توگو و بورکینافاسو عملکردی به مراتب بهتر از هموطنان خود در مدارس تک پایه داشته‌اند. این نتیجه به اثرهای آموزش توسط همسالان، کار مستقل و گوناگونی شیوه ارائه ربط داده شده است که در آموزش چند پایه بیشتر بر آن تأکید می‌شود.

تجربه‌های کشورهای لاتین در ارتباط با آموزش چند پایه در سال ۱۹۷۰ میلادی نتیجه مثبتی داشت که به برنامه‌های موفق و سودمندی همچون «مدارس نوین» در کلمبیا انجامید و در مجموع توانست میزان دستیابی به آموزش دبستانی را در بخش‌های روستایی به طرز چشمگیری افزایش دهد.

مدارس چند پایه در هندوستان توانسته‌اند از میزان ترک تحصیل بکاهند و دستاوردهای مدرسه را افزایش دهند (چیکرمین، ۱۹۸۱، به نقل از آقازاده، ۱۳۹۱). هم‌چنین تجربه‌های محدودی که با آموزش چند پایه در زامبیا به دست آمده است، گویای موفقیت نسبی آنهاست. از جمله دستاوردهای مهم آموزش چند پایه در زامبیا فراهم‌سازی یک دبستان شش پایه‌ای در بخش‌هایی است که پیش از آن به اندازه کافی از خدمات آموزشی بهره‌مند نبوده‌اند.

در مجموع شواهد موجود از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه گویای آن هستند که آموزش چند پایه از نظر سودمندی متناسب با آموزش تک پایه در مدارس عادی است. حتی در برخی موارد دانش‌آموزان مدارس چند پایه دستاوردهای بهتری در زمینه‌های اجتماعی و درسی نسبت به دانش‌آموزان مدارس تک پایه داشته‌اند.

معرفی فصل‌های کتاب راهنمای معلم کلاس‌های چندپایه

کتاب «راهنمای عمل معلمان کلاس‌های چندپایه» دارای پنج فصل است.

فصل اول به ضرورت، تعریف، فرصت‌ها و چالش‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در کلاس‌های چندپایه اختصاص دارد و به برخی از نقش‌های مهم یک معلم در این کلاس‌ها می‌پردازد. حتماً مطالعه کتاب را با خواندن این فصل آغاز کنید؛ چراکه فصل اول تلاش دارد معلمان کلاس‌های چندپایه را در رهبری و مدیریت بهتر کلاس یاری دهد تا ضمن جهت‌گیری درست در فرایند یاددهی – یادگیری بتوانند کیفیت آموزشی در کلاس‌های چندپایه را بهبود بخشند.

فصل دوم که مفصل‌ترین فصل این کتاب است، به اهداف و انتظارات عملکردی دوره ابتدایی اختصاص دارد. این فصل با ارائه اهداف اصلی دروس هر پایه تحصیلی در دوره ابتدایی، به انتظارات عملکردی از دانش‌آموزان برای گذر از پایه و ارتقا به پایه بعد و معرفی جداول مفاهیم همگن دوره اول و دوم ابتدایی می‌پردازد و از این طریق به معلمان گرامی در بهره‌برداری از اهداف اصلی هر درس با توجه به کمبود زمان لازم در کلاس درس با حضور پایه‌های گوناگون، کمک می‌کند.

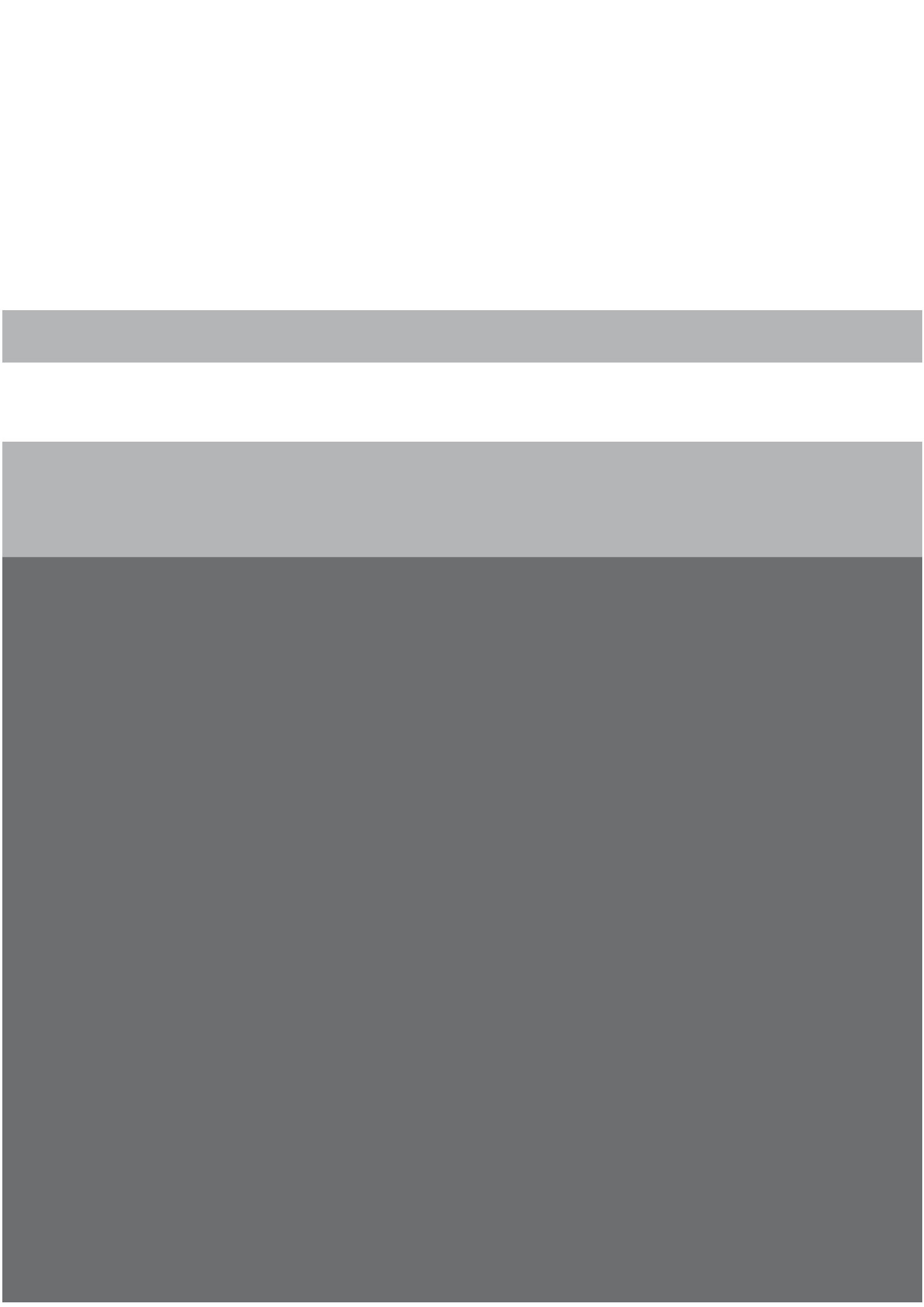
فصل سوم کتاب به معرفی رویکردها و راهبردهای یاددهی – یادگیری در کلاس‌های چندپایه، تبیین هر راهبرد (شامل تعریف، شیوه یا مراحل، موانع و تسهیل‌گری) می‌پردازد. ارائه راهبردهای مناسب با هدف تسهیل فرایند یاددهی – یادگیری در کلاس درس، می‌تواند معلم کلاس چندپایه را در اداره کلاس توانمندتر از قبل کند. استفاده از راهبردهایی مانند:

- محوری، گروهی و ترکیبی
- یادگیری مشارکتی
- طراحی آموزشی مبتنی بر هدف مشترک
- طراحی آموزشی تلفیقی بر مبنای مفاهیم همگن دوره اول و دوم
- یادگیری و کلاس معکوس
- طراحی بسته آموزشی خودآموز ویژه دانش‌آموزان دوره دوم ابتدایی

فصل سه و فصل پنج رهنمودهایی عملی برای معلمان در طراحی‌های آموزشی متناسب با شرایط کلاس دارد و برآمده از تجربیات کارشناسان و معلمان گرامی کلاس‌های چندپایه است.

فصل چهارم به بحث بسیار مهم ارزشیابی کیفی و توصیفی و متناسب‌سازی آن با اهداف اصلی دروس و شرایط حضور دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه، توصیه‌های ارزشیابی و ارائه چند نمونه اختصاص دارد.

در فصل پنجم نمونه‌های طراحی آموزشی مبتنی بر راهبردهای یاددهی – یادگیری پیشنهادی در فصل سوم برای دوره اول و دوم ابتدایی آورده شده است تا معلمان گرامی بتوانند در صورت تمایل از آنها استفاده کنند و هر قسمتی از آن را که لازم دانستند، متناسب با شرایط کلاس خود تغییر دهند و به تدریج در طراحی آموزشی توانمند شوند و نمونه‌هایی مشابه آنها تولید کنند.

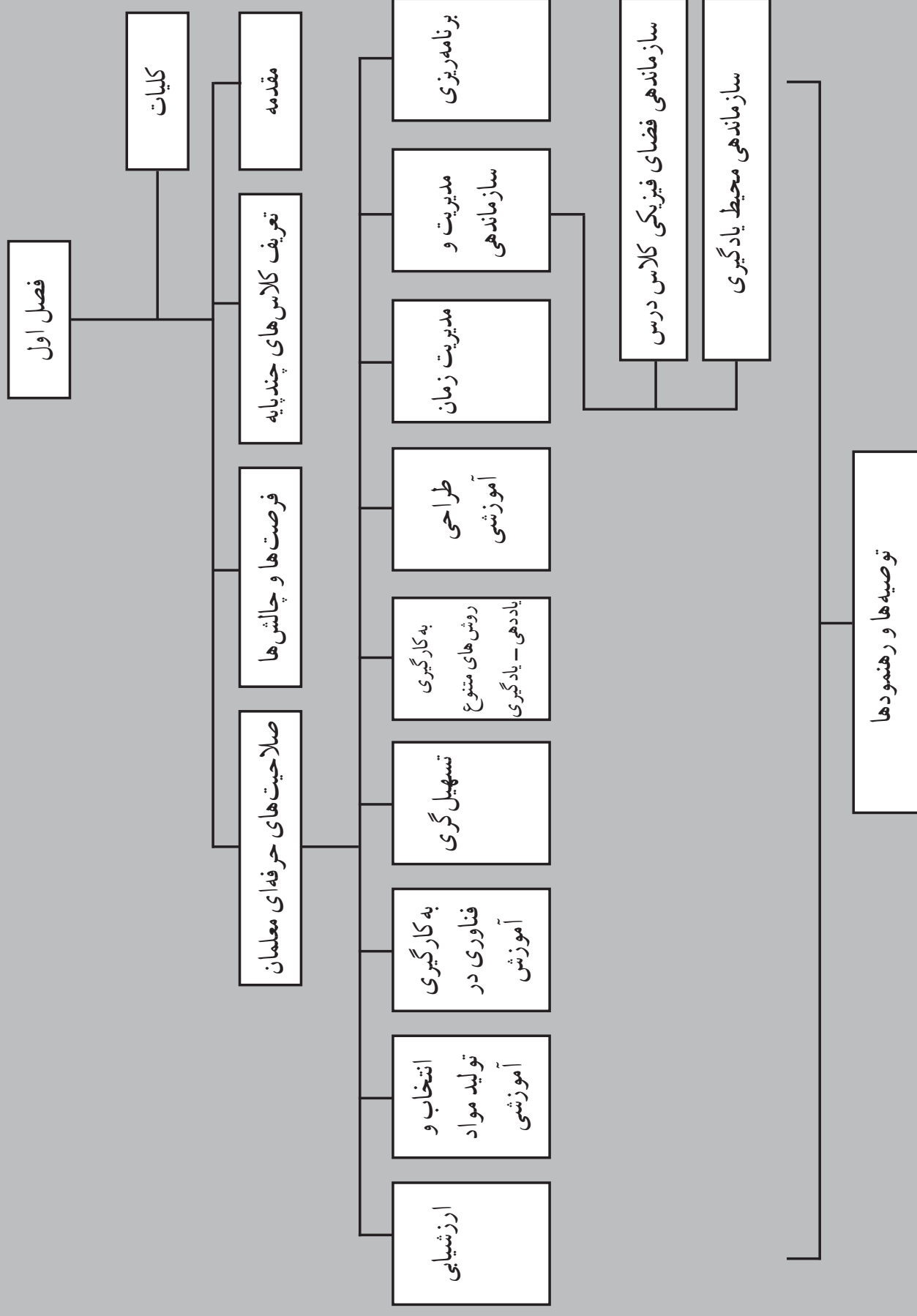
فصل اوّل

کلیّات

نکات کلیدی فصل

در این فصل مباحث ذیل مطرح می‌شود :

- تعریف کلاس چندپایه
- فرصت‌ها و چالش‌های کلاس‌های چندپایه
- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان کلاس‌های چندپایه

آموزش چندپایه یکی از انتخاب‌های مؤثر برای برقراری عدالت آموزشی در ایران و دنیا محسوب می‌شود. به‌طور کلی آموزش چندپایه مجموعه‌ای از فنون است که به آموزگاران فرصت می‌دهد تا به گروهی از دانش‌آموزان که از نظر سنی و توانایی‌های آموزشی گوناگون‌اند، آموزشی سودمند را ارائه دهند. پیدایش نظریات نوین آموزشی و به‌کارگیری این نظریات از سوی برخی معلمان کشور با نگاهی نو به کلاس چندپایه و نیز ارائه نتایج مثبت از سوی آنها، این ایده را تقویت می‌کند که آموزش چندپایه نه تنها ضرورت، بلکه فرصت آموزشی است؛ چرا که به دلیل حضور دانش‌آموزان در گروه‌های سنی و پایه‌های مختلف آموزشی، فرصت مناسبی فراهم می‌شود تا دانش‌آموزان با یکدیگر تعامل داشته باشند و همین امر سبب می‌شود آنها بتوانند بسیاری از مهارت‌های لازم برای زندگی اجتماعی را کسب کنند. علاوه بر آن، هنگام آموزش مطالب مربوط به یک پایه، دانش‌آموزان کلاس‌های بالاتر که عقب‌ماندگی آموزشی دارند فرصت پیدا می‌کنند که عقب‌ماندگی‌های درسی خود را جبران کنند. از آن گذشته، دانش‌آموزان علاقه‌مند و مستعد در کلاس‌های پایین‌تر امکان می‌یابند تا از آموزش‌های مناسب با سطح رشدی خود، به‌هنگام تدریس کلاس‌های بالاتر، استفاده کنند. در کلاس چندپایه موقعیت‌های بسیاری فراهم می‌شود تا دانش‌آموزان مشکلات درسی یک‌دیگر را برطرف کنند و همین امر سبب کاهش وابستگی به معلم و تقویت اعتماد به نفس در آنها می‌شود. تشکیل کلاس‌های چندپایه به دلیل محدود بودن تعداد دانش‌آموزان، فرصتی فراهم می‌کند تا معلم ویژگی‌ها و توانمندی‌های دانش‌آموزان خود را بهتر بشناسد و برای آن برنامه‌ریزی کند، هم‌چنین زمینه برای ارتباط بین معلم و خانواده دانش‌آموزان و نیز افراد محلی، گسترش پیدا می‌کند و سبب آشنایی بیشتر افراد محلی با آموزش و پرورش و ایجاد نگرش مثبت نسبت به مسائل آموزشی خواهد شد که منجر به استفاده بهتر از خدمات چند جانبه اولیا و افراد محلی می‌شود.

به بیان میلر (۱۹۸۹) از نظر شیفل باین (۱۹۹۰) آموزش چندپایه مجموعه‌ای از ابزار آموزشی است که برای بهبود کیفیت آموزش بنیادی به کار گرفته می‌شود و یکی از ویژگی‌های مهم این نوع آموزش، آموزگاری است که این آمادگی را داشته باشد تا به عنوان کسی که تسهیل‌گر امر آموزش است، دانش‌آموزان را هدایت کند نه این که فقط مرجع اطلاعاتی باشد (آموزش در کلاس‌های چندپایه، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۶، ص ۱۲)^۱.

۱- ویراست اول این مجموعه در سال ۱۳۸۶ توسط کارشناسان سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و ویراست دوم در سال ۱۳۹۶ تهیه و تدوین شد.

۱-۱- تعریف کلاس چندپایه

کلاس چندپایه یک ساختار هدفمند سازمانی است که با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی توسط یک معلم و در یک کلاس، اداره و رهبری می‌شود. این کلاس‌ها یک موقعیت خاص آموزشی در آموزش و پرورش است که فرصت تعامل بین یادگیرندگان از سنین، تجارب و توانایی‌های متفاوت را در یک کلاس فراهم می‌سازد.

کلاس‌های چندپایه برنامه درسی و کتاب خاص این کلاس‌ها را ندارند، لذا معلمان باید بیش از یک برنامه درسی را به‌طور همزمان تدریس کنند. تعداد برنامه‌های درسی که معلم باید اجرا کند به نوع کلاس چندپایه‌ای که در آن تدریس می‌کند، بستگی دارد. بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوبه سال ۱۳۹۰ و برنامه درسی ملی مصوبه ۱۳۹۱ دوره ابتدایی شامل شش پایه تحصیلی، در دوره اول و دوم ابتدایی است. درست است که مطابق آیین‌نامه کلاس‌های چندپایه، این کلاس‌ها باید با حداکثر سه پایه در یک دوره تحصیلی تشکیل شود اما با توجه به شرایط جغرافیایی، محلی، بومی و مهاجرت به شهرهای بزرگ، پایه‌های موجود در یک کلاس بین دو تا شش پایه می‌تواند متغیر باشد. در تدریس چندپایه، ترکیب پایه‌ها معمولاً به‌صورتی است که پایه‌های متوالی با هم در یک کلاس قرار می‌گیرند. برای مثال؛ اول و دوم یا چهارم و پنجم با آنکه سعی بر آن است که پایه‌های دوره اول در یک کلاس و پایه‌های دوره دوم در یک کلاس سازماندهی شوند اما گاهی تنوعی از ترکیب پایه‌های غیرمتوالی در یک کلاس اجتناب‌ناپذیر است. برای مثال؛ دوم، چهارم و ششم یا اول، سوم و پنجم.

۱-۲- فرصت‌ها و چالش‌های کلاس‌های چندپایه

کلاس چندپایه موقعیت مطلوبی برای یادگیری فراهم می‌سازد. حال اگر معلم آن را به‌عنوان یک موقعیت خاص آموزشی بشناسد، کلاسی مطلوب برای رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان خواهد بود؛ زیرا در این شرایط دانش‌آموزان یا خود مسئولیت یادگیری را بر عهده دارند و یا آموخته‌های خود را با کمک کردن به هم‌کلاسی‌ها به کار می‌برند و می‌آزمایند یا مطالب سال گذشته را مرور می‌کنند و با نظرات متنوعی در سطوح مختلف آشنا می‌شوند؛ بنابراین به تدریج حس مسئولیت‌پذیری در آنان پرورش می‌یابد و به موقعیت‌های دیگر تعمیم داده می‌شود. به عنوان مثال دانش‌آموزان در حیاط یا فضای بیرون از کلاس مراقب یکدیگرند و در حل مسائل و مشکلات به یکدیگر کمک می‌کنند و حتی در خانه و جامعه محلی نیز مسئولیت‌پذیرتر ظاهر می‌شوند.

در کلاس‌های چندپایه به دلیل ایجاد فرصت برای ارتباط و تعامل دانش‌آموزان پایه‌های مختلف با یکدیگر، به مثابه اجتماعی کوچک، امکان رشد بیشتر مهارت‌های عاطفی و اجتماعی آنها فراهم می‌شود.

دیدگاهی که در بندهای قبل مطرح شد، دیدگاهی مثبت و پیش‌رو نسبت به کلاس‌های چندپایه است؛ اما اگر معلم چنین دیدگاهی به کلاس چندپایه نداشته باشد و فقط به تعداد پایه‌هایی که در یک کلاس هستند و تعداد برنامه‌های درسی آنها توجه کند، آن را مملو از مشکلات آموزشی، از جمله ناهمگنی دانش‌آموزان، کمبود زمان و تعدد نقش‌ها و وظایف معلم می‌بیند. تعادل در توجه به فرصت‌ها و چالش‌های کلاس‌های چندپایه یکی از شایستگی‌های اساسی معلمان این کلاس‌هاست.

شکل شماره ۱-۱- معلم؛ فرصت‌ها و چالش‌های کلاس چند پایه

در جدول زیر برخی از فرصت‌ها و چالش‌های موجود در کلاس‌های چندپایه ذکر شده است.
جدول ۱-۱- فرصت‌ها و چالش‌های کلاس چندپایه

چالش‌ها	فرصت‌ها
● یکسان بودن محتوای کتاب‌های درسی چند پایه با کلاس‌های تک پایه ● یکسان بودن جدول ساعات درسی مصوب با کلاس‌های تک پایه (۲۵ ساعت در هفته) ● تدریس هم‌زمان بیش از یک برنامه درسی ● تعدد نقش‌ها و وظایف معلم ● ناکافی بودن دوره‌ها و منابع آموزشی برای معلمان ● محدودیت زمان و کمبود وقت معلم به سبب یکسان بودن کتاب‌های درسی با کلاس‌های تک پایه ● مشکلات ناشی از طیف گسترده سنی شش تا پانزده سال در کلاس‌هایی با شش پایه تحصیلی ● حذف یا کم‌رنگ شدن تعدادی از دروس مانند هنر یا ورزش ● تشدید مسائل ناشی از دوزبانه بودن دانش‌آموزان در برخی از مناطق کشور ● مختلط بودن دختر و پسر در اغلب کلاس‌ها به خصوص در دوره دوم ابتدایی ● غیبت بیش از حد دانش‌آموزان در مناطق روستایی ● نگرش منفی در مورد آموزش چندپایه ●	● درک بهتر و ارتباط مؤثر و مداوم معلم و دانش‌آموزان ● ارتباط مؤثر و مداوم معلم، والدین و جامعه محلی ● رشد عاطفی و اعتماد به نفس دانش‌آموزان ● رشد مهارت‌های اجتماعی، همکاری و رهبری دانش‌آموزان ● رشد مهارت‌های حل مسئله (حل مسائل فردی) ● رشد مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان ● تقویت نگرش مثبت نسبت به فعالیت‌های مشارکتی ● فرصت تعامل گسترده بین دانش‌آموزان با سنین، تجارب و توانایی‌های متفاوت در یک کلاس ● استمرار موقعیت‌های یادگیری در ساعات غیر رسمی ● برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری خود و تبدیل شدن به یادگیرنده مستقل ● برعهده گرفتن مسئولیت یادگیری هم‌کلاسی‌ها در یادگیری مشارکتی، همیارانه و همتاآموزی ● افزایش حس مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان ● کاهش نیاز به یادآوری مطالب درسی سال‌های پیش ● کاهش شکاف طبقاتی در بافت یا زمینه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ● فراهم شدن امکان ادامه تحصیل دخترانی که به دلایل فرهنگی و نگرش خانواده‌ها قادر نیستند تحصیلشان را ادامه دهند. ● توجه به نیازهای فردی هریک از دانش‌آموزان در کلاس‌های کم‌جمعیت ●

از آنجا که هر کلاس چندپایه موقعیتی خاص برای هر معلم است و تحت تأثیر شرایط و بافت منطقه آموزشی، فرهنگی و جغرافیایی تغییر می‌کند، ممکن است فرصت‌ها و چالش‌های خاص خود را داشته باشد؛ بنابراین موارد دیگری را می‌توان به جدول فوق افزود.

طراحی آموزشی

برنامه‌ریزی

تسهیل‌گری

کاربرد فناوری
در آموزش

برقراری ارتباط مؤثر

انتخاب و تولید
مواد آموزشی

ارزشیابی

مدیریت زمان

شکل شماره ۱-۲. برخی صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان در کلاس‌های چندپایه

۱-۳- صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان کلاس‌های چندپایه

معلمان کلاس‌های چندپایه با توجه به شرایط متنوع ناشی از حضور دانش‌آموزان با سنین و پایه‌ها و جنسیت مختلف، نقش‌ها و وظایف گوناگونی در محیط یادگیری بر عهده دارند؛ ایفای این نقش‌ها و انجام وظایف محوله نیازمند داشتن صلاحیت‌های گوناگونی است. برخی از این صلاحیت‌ها عبارت‌اند از: برنامه‌ریزی، مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه، مدیریت زمان، طراحی آموزشی، به‌کارگیری روش‌های متنوع یاددهی - یادگیری، تسهیل‌گری، به‌کارگیری فناوری در آموزش، انتخاب و تولید مواد آموزشی و ارزشیابی. اما نقش معلمان کلاس‌های چندپایه فراتر از موارد ذکرشده و تابعی از شرایط جغرافیایی، اقلیمی، اجتماعی، بافت فرهنگی و... است.

۱-۳-۱- برنامه‌ریزی

در بسیاری از موارد معلم کلاس چندپایه نقش‌های متعددی در محیط آموزشی بر عهده دارد؛ از جمله این نقش‌ها می‌توان به مدیریت مدرسه، مدیریت کلاس درس، ارتباط با والدین و جامعه محلی اشاره کرد؛ بنابراین از معلم کلاس چندپایه انتظار می‌رود که با خلاقیت، صبوری و انعطاف‌پذیری این وظایف را به خوبی مدیریت کند. او برای موفقیت در این امر لازم است برنامه‌ریزی منعطفی داشته باشد. از جمله مواردی که انتظار می‌رود برای آنها برنامه‌ریزی شود عبارت‌اند از:

- برنامه‌ریزی برای مدیریت مدرسه یا همکاری با مدیر مدرسه
- برنامه‌ریزی برای چگونگی آموزش درس‌های پایه‌های مختلف به طور هم‌زمان در طول سال تحصیلی
- برنامه‌ریزی برای چگونگی استفاده از فضای آموزشی، تعیین محل استقرار دانش‌آموزان و معلم در

کلاس

- برنامه‌ریزی برای چگونگی استفاده از ابزار و مواد آموزشی
 - برنامه‌ریزی برای چگونگی ارتباط با والدین و جامعه محلی
- باید توجه کرد که هر کلاس چندپایه نیازمند برنامه‌ریزی‌های خاص، مبتنی بر شناخت معلم از دانش‌آموزان کلاس، شرایط مدرسه و بافت و اقتضائات محلی است.

۱-۳-۲- مدیریت و سازماندهی کلاس‌های چندپایه

کلاس‌های چندپایه معمولاً دانش‌آموزان اندکی دارند و مدیریت کلاس کم‌جمعیت به ظاهر آسان به نظر می‌رسد، در حالیکه مسئولیت برنامه‌ریزی و مدیریت این کلاس‌ها وظیفه‌ای مهم و دشوار است. مدیریت کلاس‌های چندپایه از لحاظ ترکیب سنی و جنسیتی متفاوت، برخورداری دانش‌آموزان از توانایی‌ها و استعدادهای گوناگون، همچنین رویدادها و فعالیت‌های متنوعی که در یک جلسه از کلاس درس با سرعت قابل توجهی اتفاق می‌افتد، از مدیریت کلاس درس تک‌پایه پیچیده‌تر است و مهارت‌های بسیاری از جمله پیش‌بینی و برنامه‌ریزی، سازماندهی محیط یادگیری، طراحی آموزشی، ارائه دستورالعمل‌ها و راهنمایی‌ها، نظارت و هدایت کار گروهی و فردی، ارزشیابی کار دانش‌آموزان و برانگیختن انگیزه مشارکت آنان را شامل می‌شود.

سازماندهی کلاس درس چندپایه همانند مدیریت آن، از کلاس‌های تک‌پایه حساس‌تر و دقیق‌تر است. سازماندهی کلاس‌های چندپایه از دو جنبه قابل تحلیل و بررسی است؛ سازماندهی فضای فیزیکی کلاس درس و سازماندهی محیط یادگیری دانش‌آموزان.

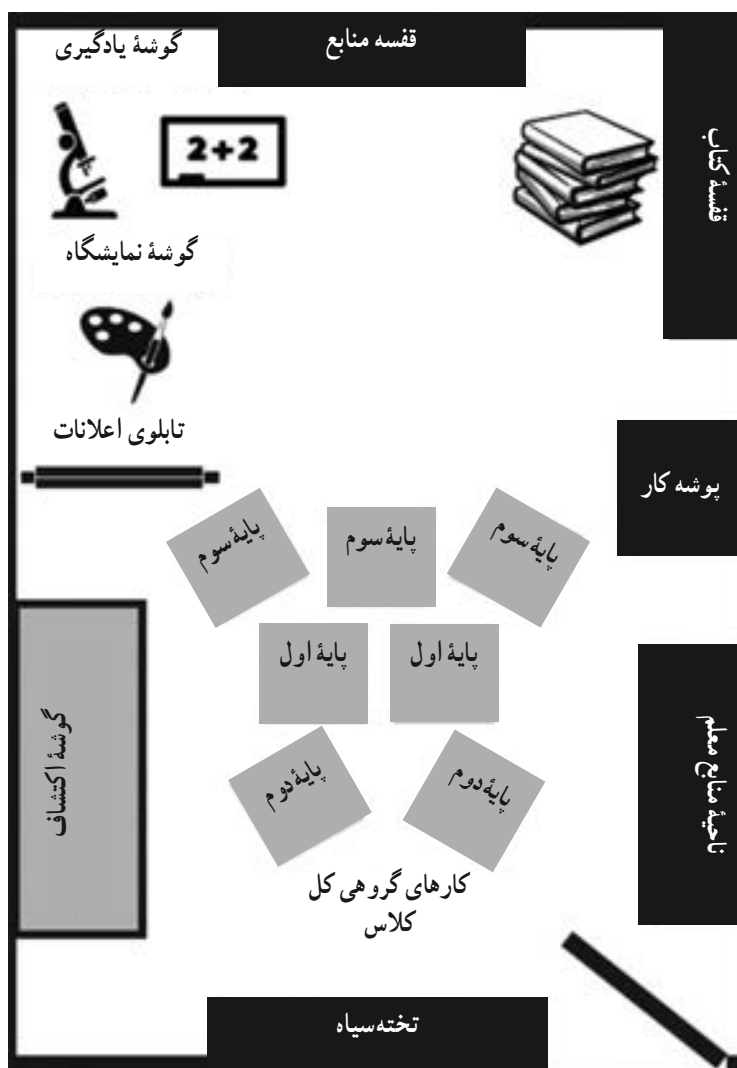
الف) سازماندهی فضای فیزیکی کلاس درس: چگونگی سازماندهی و بهره‌گیری از فضای فیزیکی کلاس درس به اندازه و شکل کلاس بستگی دارد. فضای کلاس‌های چندپایه گاهی فضای مناسبی نیست

و در برخی موارد ممکن است در حد یک چادر، کپر، اتاق بسیار کوچک و حتی سایه درختی باشد؛ توجه معلم به این امر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ زیرا او می‌تواند با تدابیری دربارهٔ چگونگی آرایش و شیوهٔ نشستن دانش‌آموزان روی زمین یا نیمکت‌ها، محل و نحوهٔ استفاده از تخته، نحوهٔ استفاده از دیوارهای کلاس و مدرسه از حداقل امکانات موجود، حداکثر استفاده را ببرد.

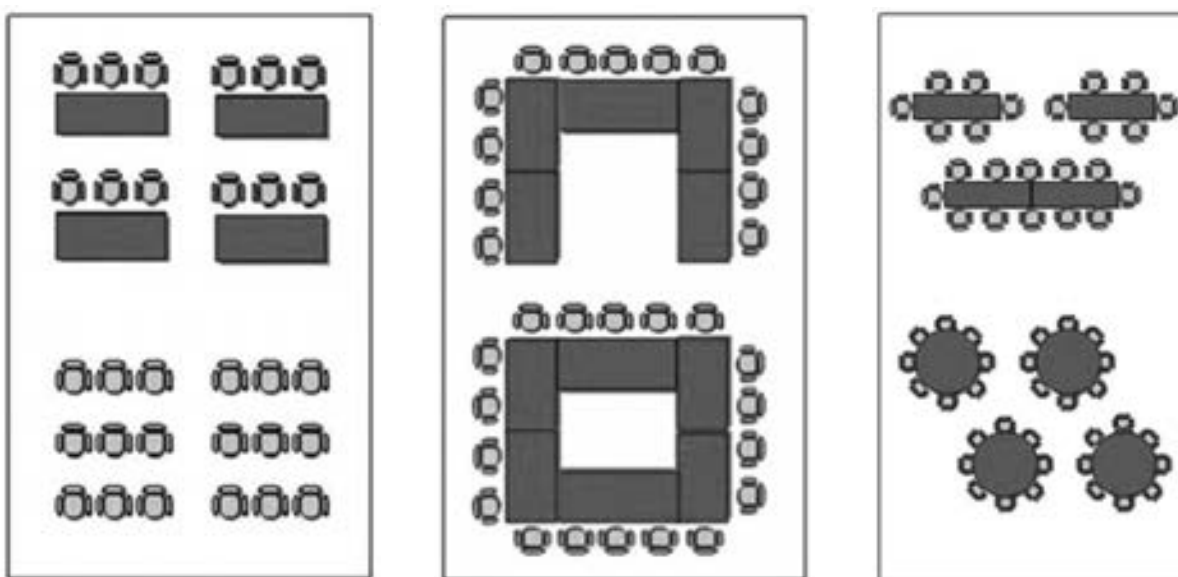
معلم کلاس چندپایه با توجه به تعداد پایه و فضای آموزشی، لازم است محل قرارگرفتن هر پایه یا گروه و محل قرارگرفتن خود را مشخص کند. البته نحوهٔ استقرار پایه‌ها یا گروه‌ها به طراحی آموزشی وابسته است و امکان دارد در بعضی از جلسات آموزشی تغییر کند. در صورت امکان محل استقرار هر پایه یا گروه باید به گونه‌ای باشد که به راحتی به تختهٔ کلاس و سایر وسایل و مواد آموزشی مربوط به خود، دسترسی داشته باشد. در صورت امکان، لازم است هر پایه تخته‌ای مربوط به خود داشته باشد. علاوه بر آن چنین کلاسی باید به گونه‌ای باشد که معلم به راحتی به فعالیت‌های هر پایه یا گروه تسلط کامل داشته باشد و بتواند به آسانی آنها را مشاهده کند. در صورت امکان فاصلهٔ بین هر پایه یا گروه به گونه‌ای باشد که معلم بتواند به راحتی بین آنها حرکت کند و صدای دانش‌آموزان هر پایه یا گروه مزاحمتی برای سایر پایه‌ها یا گروه‌ها ایجاد نکند. چیدمان و آرایش صحیح در محیط فیزیکی و محیط یادگیری، تأثیر بسیاری در تجربیات یادگیری دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه دارد. انعطاف‌پذیری در سازماندهی محیط فیزیکی کلاس‌های چندپایه متناسب با شرایط و امکانات کلاس و مدرسه، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برخی از موارد پیشنهادی عبارت‌اند از:

- تعیین قسمتی از کلاس به منظور تدریس معلم، «گوشه‌هایی از کلاس درس»^۱ برای انجام فعالیت‌های خاص یادگیری؛ مثلاً گوشهٔ خواندن و مطالعه، گوشهٔ نمایش و نمایشگاه، گوشهٔ علوم و طبیعت، گوشهٔ اکتشاف با ابزار و مواد طبیعی و مصنوعی، گوشهٔ رسانه‌های آموزشی (ضبط صوت، رایانه، تلویزیون، دستگاه پخش فیلم و...). و البته گوشه‌های دیگری که معلم با توجه به شرایط و امکانات مدرسه برای کلاس خود در نظر می‌گیرد.
- در وضعیتی با امکانات حداقل، می‌توان کلاس را به قسمت‌هایی برای تدریس، انجام تکلیف و نمایش کارهای دانش‌آموزان تقسیم کرد.

۱- این گوشه‌ها تنها به اتاق درس و کلاس محدود نمی‌شود بلکه می‌تواند بیرون از کلاس، زیر سایه درخت یا سایه‌بانی، کنار برکه یا جویباری تشکیل شود.

شکل ۱-۳- نمونه ای از گوشه های یک کلاس چندپایه

شکل ۱-۴- مدل های چینش میز و نیمکت ها در کلاس درس

(ب) سازماندهی محیط یادگیری دانش‌آموزان : سازماندهی محیط یادگیری دانش‌آموزان شامل موارد ذیل است :

- آماده‌سازی
- رهبری و مدیریت آموزشی
- تعیین قواعد رفتاری
- تأمین امنیت عاطفی روانی

آماده‌سازی : تهیه جدول کار و فعالیت‌های سالانه در شروع سال تحصیلی از اقدامات ضروری برای سازماندهی محیط یادگیری به شمار می‌آید. این جدول شامل عناوین همه موضوعات درسی در هر پایه تحصیلی موجود در کلاس چندپایه است. به علت تنوع در تعداد و ترکیب پایه‌ها در کلاس‌های چندپایه، ارائه یک جدول برای همه کلاس‌ها ممکن نیست و این، ایجاب می‌کند که جدول خاص هر کلاس را خود معلم آماده کند. ضروری است معلم درباره روش‌های مناسب تدریس موضوعات درسی در پایه‌های موجود تصمیم‌گیری و مواد آموزشی مورد نیاز را جمع‌آوری و آماده کند.

رهبری و مدیریت آموزشی : رهبری و مدیریت آموزشی، عبارت از یاری و کمک به ایجاد فرصت‌های بهتر برای یادگیری دانش‌آموزان است. معلم کلاس چندپایه به عنوان رهبر آموزشی باید زمینه و فرصت بهینه‌ای برای دستیابی همه دانش‌آموزان به اهداف آموزشی فراهم کند. این امر توجه ویژه به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه را می‌طلبد. معلم با درک این تفاوت‌ها می‌تواند دانش‌آموزان را به یادگیری ترغیب و آنها را بهتر هدایت کند. علاوه بر آن لازم است معلم در برخی مواقع مسئولیت یادگیری را بر عهده دانش‌آموزان بگذارد. تصمیم‌گیری درباره زمان و چگونگی اجرای آن از دیگر مهارت‌های رهبری و مدیریت آموزشی معلم است.

پیش از به کارگیری هر یک از این مهارت‌ها و صلاحیت‌ها معلم باید زمان و علت به کارگیری آنها را بررسی کند و بر اساس نیاز، آنها را به کار گیرد. در واقع موقعیت‌شناسی و تصمیم‌گیری بر اساس موقعیت خاص آموزشی بخش مدیریتی کار معلمان کلاس‌های چندپایه و نیازمند انضباط فکری آنهاست.

تعیین قواعد رفتاری : قواعد رفتاری روشن موجب احساس راحتی بیشتر دانش‌آموزان می‌شود؛ زیرا آنها نیز با آگاهی از قواعد می‌دانند در هر موقعیت چه رفتاری انجام دهند. در تعیین قواعد رفتاری به موارد زیر باید توجه شود.

- دانش‌آموزان باید بدانند معلم از آنها چه انتظاراتی دارد و چه رفتاری قابل قبول است.
- قواعد باید برای دانش‌آموزان قابل فهم و اجرا باشد و از همکاری آنها در تهیه مجموعه قواعد استفاده شود.
- بیشتر بر رفتار دانش‌آموزانی که قواعد را رعایت می‌کنند تمرکز شود. تا آنانی که به قواعد توجه نمی‌کنند.
- یادگیری در کلاس درس یک امر اجتماعی است؛ پس لازم است در قانون‌گذاری برای کلاس، به قواعد کار گروهی توجه شود.

- برخی از قواعد برای دانش‌آموزان می‌تواند شامل موارد زیر باشد :
- وقتی معلم و دانش‌آموزی در حال صحبت کردن‌اند، دیگران ساکت باشند.
- به آرامی، بدون فریاد زدن و با فکر سخن بگویند.
- اگر در گروه مشکلی وجود دارد که دانش‌آموزان به تنهایی قادر به رفع آن نیستند، دست خود را بالا ببرند و از معلم کمک بگیرند.
- و ...

سایر قواعد و مقررات به شرایط کلاس بستگی دارد، و لازم است معلم قواعد را با کمک دانش‌آموزان کامل کند. این قواعد باید به اندازه درک و توان دانش‌آموزان و به حدی باشد که مانع بروز خلاقیت در کلاس چند پایه نشود.

تأمین امنیت عاطفی روانی : امنیت روانی در دانش‌آموزان عبارت است از داشتن اوضاع و شرایط مناسب برای رشد ذهنی و شخصیتی آنها و دور بودن از انواع آسیب‌های احتمالی فیزیکی و روان‌شناختی؛ به گونه‌ای که دانش‌آموز بتواند در محیط خانواده، مدرسه و حتی در اجتماع بدون ترس از بروز هر نوع آسیب احتمالی حضور یابد و از بودن در آن محیط‌ها لذت ببرد. اگر دانش‌آموزی از امنیت روانی لازم برخوردار باشد، طبعاً می‌تواند در زمینه‌های مختلف رفتاری – ارتباطی، تحصیلی و نیز در حوزه‌های مختلف، زندگی و رشد بهتر و احساس آرامش بیشتری پیدا کند. در مواقعی که احساس ناامنی در بچه‌ها وجود دارد، فعالیت‌های ارتباطی و اجتماعی آنها محدود می‌شود و آنها در حوزه مسائل تحصیلی با مشکل برخورد می‌کنند و دچار اضطراب‌های مختلف، افسردگی و مشکلات مختلف روان‌شناختی می‌شوند؛ لذا توجه به عوامل تأثیرگذار در ایجاد و حفظ امنیت روانی دانش‌آموزان، به منظور برطرف کردن آسیب‌ها و تبعات ناشی از نبود چنین احساسی، ضروری است.

داشتن انتظارات متناسب با سن، تقویت احساس استقلال، تکریم دانش‌آموزان، اجازه اظهار نظر و صحبت کردن و پرهیز از برخوردهای خشن و ایجاد فضای عاطفی مناسب در سطح خانواده و مدرسه از عواملی‌اند که می‌توانند به رشد و امنیت دانش‌آموزان کمک کنند.

داشتن خانواده و مربیان سالم، از لحاظ عاطفی می‌تواند زمینه‌های امنیت روانی را برای دانش‌آموزان فراهم کند. اگر ما به دنبال این هستیم که دانش‌آموزان دارای احساس امنیت بهتری باشند، طبیعی است که از والدین آنها بخواهیم رفتارهایی را که به ایجاد احساس ناامنی فرزندانشان منجر می‌شود، کنترل کنند. معلمان نیز از رفتارهایی که موجب اضطراب دانش‌آموزان می‌شود، پرهیزند؛ رفتارهایی مانند تأکید بیش از حد بر اشتباهات آنها و ناتوانی‌های احتمالی در یادگیری، آزمون‌ها و ارزشیابی، ارائه تکالیف سنگین، عدم تناسب انتظارات و توانایی‌ها، بی‌توجهی به شرایط دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه در مقایسه با کلاس‌های تک‌پایه.

برقراری ارتباط مؤثر

معلمان کلاس‌های چندپایه به دلیل تحصیلات و جایگاه شغلی‌ای که دارند نزد والدین، دانش‌آموزان و جامعه محلی از موقعیت ویژه‌ای برخوردارند. این امر به آنها کمک می‌کند تا با سهولت بیشتری با خانواده‌ها و جامعه محلی ارتباط مؤثر برقرار کنند. آگاهی از شرایط فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی دانش‌آموزان و والدین آنها، اقتضائات بومی و محلی و ظرفیت‌هایی که در جامعه محلی وجود دارد، می‌تواند بسیاری از مشکلات معلمان کلاس‌های چندپایه در زمینه مسائل آموزشی، تربیتی و اقتصادی مدرسه را حل کند. آشنایی معلم با زبان و آداب و رسوم محلی بسیار اهمیت دارد و در برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان، والدین و جامعه محلی نقش مهمی ایفا می‌کند.

معلم کلاس چندپایه لازم است ویژگی‌های جسمی، ذهنی، علایق، نیازها و تجربیات دانش‌آموزان خود را بشناسد و راهکارهایی به کار گیرد که موجب برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان و دانش‌آموزان با یکدیگر شود، تا بتواند به عنوان مشاور به حل مسائل دانش‌آموزان، والدین آنها و حتی جامعه محلی کمک کند.

۱-۳-۳ مدیریت زمان

مدیریت زمان یکی از عوامل مؤثر در موفقیت معلمان کلاس‌های چندپایه است. معلمان برای به‌انجام‌رساندن وظایفشان، نیازمند آموختن مهارت‌های پیشرفته مدیریت زمان در کلاس درس‌اند. آنها باید بین دنبال کردن هدف‌های آموزشی بلندمدت، پاسخ‌گویی به نیازهای آموزشی دانش‌آموزان و ارزشیابی و ارائه بازخورد، تعادل برقرار کنند. وظایف معلمان در ساعات کاری، بیش از حد به نظر می‌رسد، اما با استفاده از مدیریت زمان در کلاس درس، معلمان می‌توانند تا حدودی چالش‌های پیش‌رو را کاهش و بازدهی کلاس خود را افزایش دهند.

از جمله مواردی که لازم است در مدیریت زمان، مورد توجه قرار گیرند، عبارت‌اند از :

الف) سازمان‌دهی زمان بر اساس اولویت‌های معلم در کلاس درس : مدیریت زمان در کلاس درس برای معلم، با تعیین اولویت‌ها و سامان دادن برنامه حول مهم‌ترین وظایف آغاز می‌شود. تعیین اولویت‌ها، معلمان را در طی روز در مسیری که باید، نگه می‌دارد. اولویت‌بندی کارآمد یعنی ترتیب دادن کارها بر اساس اهمیت هر یک از وظایف و همچنین نتایجی که از تکمیل آنها حاصل می‌شود. اولویت‌بندی را نباید به‌طور مطلق طراحی کرد، به عنوان مثال : «ریاضی و فارسی در ساعات اول، و اگر زمان اجازه داد، انجام کارهای هنری». این شیوه تفکر ممکن است به فرسایش هم‌زمان معلم و دانش‌آموزان منجر شود.

ب) برنامه‌ریزی تکالیف، متناسب با اهداف و راهبردهای یاددهی — یادگیری : برای تعیین تکالیف کلاس و خانه باید متناسب با اهداف و راهبردهای یاددهی — یادگیری برنامه‌ریزی کرد. برخی تکالیف که به تمرین‌های مکرر نیاز دارند، برای محیط منزل مناسب‌ترند. تکالیفی که در آن صرفاً از دانش‌آموز می‌خواهند تعداد مشخصی مسئله را به‌عنوان تمرین درس ارائه شده حل کنند، زمان ارزشمند کلاس را هدر می‌دهد. بهترین تکالیف در کلاس، تکالیفی است که مبتنی بر طرح یا حل مسئله و یا تجربه مستقیم دانش‌آموزان در موقعیتی آموزشی باشد. همچنین در صورتی که کار گروهی و پروژه‌محوری از راهبردهای یاددهی — یادگیری مورد استفاده معلم باشد، در تعیین تکالیف، انجام پروژه‌های فردی و گروهی نیز پیش‌بینی شود.

پ) اجتناب از به‌تعویق انداختن برنامه‌های پیش‌بینی‌شده توسط معلم : معلمان کلاس‌های چندپایه به دلیل وظایف متنوعی که بر عهده دارند، از جمله طراحی آموزشی، تهیه ابزار و مواد آموزشی، ارزشیابی پیشرفت تحصیلی تربیتی و مستندسازی آن و بررسی تکالیف و ...، عموماً با کمبود زمان روبه‌رو هستند. معلم باید با یک برنامه‌ریزی واقع‌بینانه و منعطف، از انباشتن وظایف، خودداری و سعی کند با رعایت اولویت‌ها و زمان‌بندی مناسب آنها را انجام دهد و از به‌تعویق انداختن برنامه‌های پیش‌بینی‌شده اجتناب کند. در غیر این صورت زمام امور از دست معلم خارج می‌شود و معلم قادر به مدیریت وظایف خود نخواهد بود.

ت) پیش‌بینی اتفاقات غیرمنتظره : بهتر است پیش از بروز مشکل در کلاس، برای آن برنامه داشت؛ چراکه پیشامدهای ناگهانی ممکن است معلمان را از اهداف کلاسی‌شان منحرف کنند. در مورد بعضی اتفاقات، مانند بلایای طبیعی، اختیارات کمتری وجود دارد، اما معلمان کلاس‌های چندپایه می‌توانند برحسب نیاز دانش‌آموزان هر اقلیم و منطقه، برای این موارد هم برنامه‌ای طراحی کنند. به بیان دیگر معلم کلاس چند پایه می‌تواند از اتفاقات غیرمنتظره پیش آمده در کلاس به‌عنوان فرصتی به نفع آموزش و یادگیری استفاده کند.

ث) **تخصیص زمان به فعالیت‌های شخصی معلم** : معلم‌ها وظایف فراوانی دارند که اغلب مربوط به نیازهای دانش‌آموزان و والدین آنهاست. اما نباید فراموش کرد که در نظر گرفتن زمانی برای خود نیز اهمیت دارد. اولویت‌بندی زمان به نحوی که برای نیازهای معلم هم وقتی باقی بماند، برای طرح‌ریزی و اجرای کارآمد برنامه‌های کلاسی ضروری است. وقتی معلمان به خاطر بی‌توجهی به خود و فقدان زمان، فرسوده می‌شوند، این احتمال وجود دارد که کلاس درس، کارایی و بازدهی کمتری پیدا کند. اجرای برنامه‌های مدیریت زمان در کلاس درس فقط زمانی ممکن است که معلم کلاس پُرانرژی، سالم و سرحال باشد.

ج) **متعادل کردن زمان آموزش بین پایه‌های حاضر در کلاس درس** : تنظیم جدول زمان‌بندی بر اساس پایه‌ها و راهبردهای یاددهی – یادگیری از ضرورت‌های کلاس چندپایه است. در تنظیم جدول زمان‌بندی از سه نوع سازمان‌دهی فعالیت استفاده می‌شود؛ الف) معلم – دانش‌آموز؛ در فرایند یاددهی یادگیری، ارزشیابی و اجرای فعالیت‌های ترمیمی (به منظور برطرف کردن اشکالات یا بدفهمی‌ها)، ب) دانش‌آموز – دانش‌آموز؛ در کار گروهی و یادگیری مشارکتی، همتاآموزی، پ) خودیادگیری؛ یادگیری به صورت فردی و با استفاده از مواد آموزشی (به منظور استحکام یادگیری و افزایش علاقه دانش‌آموزان به یادگیری).

مثلاً جداول زمان‌بندی در کلاسی را که دارای پایه‌های چهارم، پنجم و ششم است، می‌توان به شکل‌های زیر تنظیم کرد :

جدول ۱-۲- زمان‌بندی فعالیت‌های یاددهی – یادگیری در پایه‌های دوره دوم ابتدایی با موضوع درسی فارسی

زمان	موضوع درسی	پایه چهارم	پایه پنجم	پایه ششم
۵۰ تا ۶۰ دقیقه	فارسی	۱۵ دقیقه معلم – دانش‌آموز	۱۵ دقیقه دانش‌آموز – دانش‌آموز	۲۰ دقیقه خودیادگیری
		۱۵ دقیقه دانش‌آموز – دانش‌آموز	۲۰ دقیقه خودیادگیری	۱۵ دقیقه معلم – دانش‌آموز
		۲۰ دقیقه خودیادگیری	۱۵ دقیقه معلم – دانش‌آموز	۱۵ دقیقه دانش‌آموز – دانش‌آموز

جدول ۱-۳- زمان بندی فعالیت های یاددهی - یادگیری در پایه های دوره دوم ابتدایی با موضوعات درسی علوم، فارسی و مطالعات اجتماعی

زمان	موضوع درسی	پایه چهارم (علوم)	پایه پنجم (فارسی)	پایه ششم (مطالعات اجتماعی)
۴۵ دقیقه	علوم	۱۵ دقیقه معلم - دانش آموز	۱۵ دقیقه دانش آموز - دانش آموز	۲۰ دقیقه خودیادگیری
	فارسی	۱۵ دقیقه دانش آموز - دانش آموز	۲۰ دقیقه خودیادگیری	۱۵ دقیقه معلم - دانش آموز
	مطالعات اجتماعی	۲۰ دقیقه خودیادگیری	۱۵ دقیقه معلم - دانش آموز	۱۵ دقیقه دانش آموز - دانش آموز

۱-۳-۴- طراحی آموزشی

طراحی آموزشی از جمله مهارت های اساسی معلمان به ویژه در کلاس های چند پایه است. معلم کلاس چندپایه قبل از طراحی آموزشی لازم است به این سؤالات پاسخ دهد:

- چه پایه هایی را باید تدریس کنم؟
- چه محتواهایی را باید تدریس کنم؟
- چرا باید آنها را تدریس کنم؟
- چگونه باید آنها را تدریس کنم؟
- چگونه زمان را مدیریت کنم؟
- چگونه یادگیری دانش آموزان را ارزشیابی کنم؟

پس از آن که معلم پاسخ به این پرسش ها را مشخص کرد، لازم است طرحی اجرایی تهیه کند که در آن راهبردهای اجرایی شامل فرایند یاددهی - یادگیری، انتخاب و طراحی فعالیت های آموزشی، جدول زمان بندی منعطف، ابزار و وسایل آموزشی مورد نیاز و امثال آن در نظر گرفته شود. معلم تمام این فعالیت ها را باید قبل از تدریس انجام دهد و هنگام طراحی آموزشی به اتفاقات پیش بینی نشده ای که امکان دارد در فرایند یاددهی - یادگیری رخ دهد نیز توجه داشته باشد. به عبارت دیگر طرح آموزشی منعطف باشد. البته منظور از طراحی آموزشی، نوشتن درس های مفصل و معمول نیست، بلکه باید نقشه کلی آموزش برای هر پایه مشخص شود.

۱-۳-۵- به‌کارگیری روش‌های متنوع یاددهی - یادگیری

آموزش هم‌زمان چند برنامه درسی، معلمان کلاس‌های چندپایه را ناگزیر می‌سازد که در طول زمان آموزش از روش‌های متنوع یاددهی - یادگیری استفاده کنند. لازم است در انتخاب این روش‌ها، ویژگی‌های سطح رشدی دانش‌آموزان و اصول برگرفته‌شده از نظریه‌های یادگیری مورد توجه قرار گیرد تا موجب سهولت فرایند یاددهی - یادگیری و کیفیت بخشی به امر آموزش شود. برخی از نکاتی که در انتخاب روش‌های مناسب یاددهی - یادگیری می‌توانند به معلم کمک کنند، عبارت‌اند از:

- دانش‌آموزان سبک‌های یادگیری منحصر به خود را دارند.
- دانش‌آموزان از طریق تجربه بهتر یاد می‌گیرند.
- دانش‌آموزان از یکدیگر به‌آسانی یاد می‌گیرند و این نوع یادگیری به توسعه اعتماد به نفس آنها کمک می‌کند.
- طرح درس با توجه به نیازها، علایق، مهارت‌ها و استعدادهای دانش‌آموزان در کلاس‌های چندپایه باشد.
- با توجه به موارد ذکرشده بسیاری از روش‌های یاددهی - یادگیری در کلاس‌های چندپایه کارایی دارند.
- پرکاربردترین این روش‌ها در کلاس‌های چندپایه عبارت‌اند از: روش توضیحی، پرسش و پاسخ، یادگیری مشارکتی، مطالعه مستقل، آموزش از طریق هم‌کلاسی (همت‌آموزی)، پروژه گروهی، کاوش‌گری و... .
- استفاده از این روش‌ها نه تنها دستیابی به اهداف آموزشی را سهولت می‌بخشد، بلکه دانش‌آموزان را به خودیادگیری ترغیب می‌کند و باعث رشد شخصیت آنها می‌شود. علاوه بر آن دانش‌آموزان مهارت‌ها و نگرش‌هایی کسب می‌کنند که منجر به درک «چگونگی یادگرفتن» می‌شود.

۱-۳-۶- تسهیل‌گری

تسهیل‌گری به معنای کمک به دانش‌آموزان در طی مسیر یادگیری، کسب دانش و مهارت و در نهایت دستیابی به اهداف تعیین‌شده با راهنمایی معلم در فرایند یاددهی - یادگیری است.

تسهیل‌گر خوب، توانایی طراحی فعالیت‌های یادگیری را به گونه‌ای دارد که همه دانش‌آموزان را درگیر فرایند یاددهی - یادگیری می‌کند و آنها را توانمند می‌سازد تا در تولید و به‌کارگیری دانش خود فعالانه مشارکت کنند. به عبارت دیگر معلم به عنوان تسهیل‌گر باید قادر به درک تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان باشد و بتواند با ایجاد انگیزه‌های درونی، آنها را به درستی هدایت و با به‌کارگیری راهبردهای یاددهی - یادگیری مختلف امکان یادگیری معنادار را برای همه دانش‌آموزان فراهم کند تا هر کس با توجه به شرایط یادگیری خود به دانش و مهارت‌های مورد انتظار، دستیابی پیدا کند.

بنابراین معلمان کلاس‌های چندپایه لازم است دانش‌آموزان را در زمینه پرسش‌گری، برانگیختن برای

گفت‌وگو و خلاصه کردن آن، تجربه کردن، یادگیری مشارکتی، ارتباط و تعاملات گروهی، تحقیق و تولید دانش خود و تشخیص بدفهمی‌ها ترغیب و هدایت کنند و امکانات آموزشی لازم را برای آنها فراهم کنند. هنر معلم به عنوان تسهیل‌گر در کارهای گروهی، رهبری ارتباطات گروهی و توسعه محیطی همدلانه و صمیمی بین اعضای گروه است؛ به گونه‌ای که تبادل افکار و تجربیات با سهولت بیشتری انجام شود. به وسیله استمرار چنین رفتاری، معلمان دانش‌آموزان را برای رهبری خودکار فعالیت‌های یادگیری آماده می‌کنند. تسهیل‌گری می‌تواند در گروه‌های کوچک یا گروه بزرگی مانند کلاس انجام شود.

هنگامی که معلم الگویی ارتباطی ایجاد می‌کند و آن را توسعه می‌دهد، نقش او به عنوان تسهیل‌گر، شامل تعیین هنجارهای رفتار گروهی، در ابتدای شکل‌گیری گروه، نظارت بر اجرای قواعد کار گروهی و بازخورد دادن به دانش‌آموزان درباره مناسب یا نامناسب بودن همکاری آنها در گفت‌وگوها و فعالیت‌های یادگیری است؛ به طوری که آنها را به درک بهتری از الگوی ارتباطی راهنمایی کند (همان‌طور که قبلاً اشاره شد، مجموعه قواعد و هنجارهای کار گروهی با همفکری و همکاری دانش‌آموزان تهیه خواهد شد). برای در مسیر نگه داشتن گفت‌وگو، تسهیل‌گر باید برخی اوقات توصیه‌هایی پیشنهاد کند که مشکلات احتمالی پیش روی گروه را برطرف سازد.

۱-۳-۷- به کارگیری فناوری در آموزش

برای معلمان کلاس‌های چندپایه تسلط بر موضوع درسی (محتوا) و راهبردهای پداگوژیکی (تعلیم و تربیت)، ضروری است اما این دو نوع دانش برای معلم خوب بودن، کافی نیست. با استفاده از این دو نوع دانش، معلمان موضوع درسی را تفسیر، و راه‌های متفاوتی برای ارائه آن پیدا و آن را برای دانش‌آموزان قابل دستیابی می‌کنند. اما تسلط بر نوع سوم از دانش برای معلمان به‌ویژه معلمان کلاس‌های چندپایه ضروری است و آن تسلط در استفاده از فناوری است. در دسترس بودن فناوری‌های نوین برای دانش‌آموزان و معلمان بر اهمیت این موضوع می‌افزاید؛ چراکه می‌توان از آن در فرایند یاددهی - یادگیری در مدرسه و خانه بهره برد.

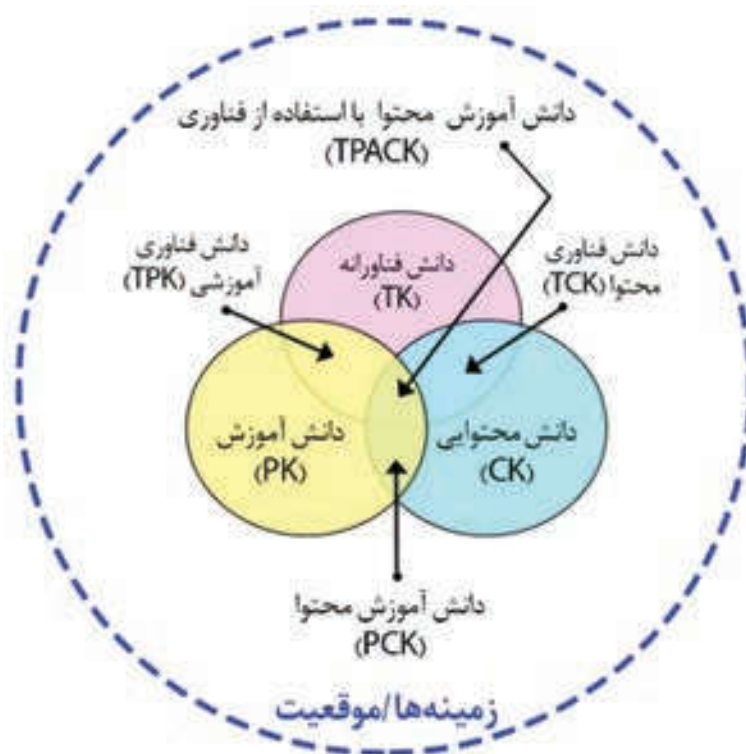
معلم کلاس چندپایه لازم است از قابلیت‌های فناوری‌های مختلف به گونه‌ای که در فرایند یاددهی - یادگیری استفاده می‌شوند، آگاهی داشته باشد، همچنین چگونگی تغییر فرایند یاددهی - یادگیری در نتیجه استفاده از فناوری‌های خاص را بداند. این نوع دانش می‌تواند شامل این موارد باشد:

- شناخت طیفی از ابزارها و فناوری‌های موجود برای انجام یک وظیفه خاص
- توانایی انتخاب یک ابزار و فناوری بر مبنای قابلیت آن
- راهبردهایی برای استفاده از قابلیت‌های ابزار و فناوری
- و توانایی به کار بردن راهبردهای پداگوژیکی برای استفاده از فناوری‌ها.

معلمان نه تنها باید موضوع درسی ای را که تدریس می کنند بشناسند، بلکه باید بدانند که روش تدریس همان موضوع درسی با کاربرد فناوری های گوناگون تغییر می یابد. فناوری، استفاده از انواع روش های ممکن در فرایند یاددهی – یادگیری را مقدور می سازد، اما فناوری های جدیدتر اغلب ارائه های جدیدتر و متنوع تر و انعطاف بیشتر در هدایت فرایند یاددهی – یادگیری را ممکن می کنند.

فهمیدن ظرفیت فناوری نیازمند مهارت و دانش، در مورد فناوری، پداگوژی، و محتوا به صورت مجزا نیست، بلکه مهارت و دانش کاربرد هر سه آنها با هم، و ایجاد و نگهداری تعادل در بین این سه مؤلفه است. دانش درباره فناوری نمی تواند بی توجه به موقعیت و شرایط در نظر گرفته شود؛ تدریس مؤثر نیازمند درک این مسئله است که چگونه فناوری با پداگوژی و محتوا مرتبط می شود.

ضروری است معلمان برای برقراری تعادل بین فناوری، پداگوژی، و محتوا در یافتن راه هایی که متناسب با یک موقعیت آموزشی خاص باشد با یکدیگر گفت و گو کنند. در این گفت و گوها معلمان از طریق کار مشارکتی با یکدیگر، با طراحی و بازنگری طرح ها، برای بهبود فرایند یاددهی – یادگیری، برنامه ریزی می کنند.

شکل ۱-۵- دانش آموزش محتوا با استفاده از فناوری (TPACK)

(سازمان TPACK، ۲۰۲۰)

شایان ذکر است که تنها معلمان نیستند که از فناوری استفاده می‌کنند، بلکه معلم با شناختی که از فناوری و موضوع درسی دارد، تکالیف و مسئولیت‌هایی را برعهده دانش‌آموزان می‌گذارد که با استفاده از فناوری به خودآموزی و همتاآموزی بپردازند. در برخی از راهبردهای یاددهی – یادگیری فصل سوم مانند بسته آموزشی خودآموز، یادگیری معکوس و ... به این مورد اشاره بیشتری خواهد شد.

۱-۳-۸- انتخاب و تولید مواد آموزشی

مواد آموزشی به ابزار و موادی گفته می‌شود که برای آسان کردن، تشویق، توسعه و ارتقای فعالیت‌ها در فرایند یاددهی – یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرد. یکی دیگر از صلاحیت‌های معلم، تصمیم‌گیری در مورد انتخاب یا تولید مواد آموزشی مناسب، با توجه به اهداف آموزشی و فعالیت‌های یاددهی – یادگیری است. استفاده از مواد آموزشی متناسب با اهداف آموزشی نقش مؤثری در ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری و سهولت بخشیدن به آن دارد؛ علاوه بر آن، استفاده از مواد آموزشی، در فرایند خودیادگیری که از جمله روش‌های مؤثر و ضروری در کلاس‌های چندپایه، به خصوص در دوره دوم ابتدایی است، نقش مؤثری ایفا می‌کنند. اگر معلمان می‌خواهند دانش‌آموزان با سهولت بیشتری محتوا را درک کنند و به کار برند، لازم است از مواد آموزشی مناسب در فرایند یاددهی – یادگیری استفاده کنند.

در انتخاب یا تهیه و تولید مواد آموزشی توجه به نکات زیر ضروری است:

- باید با محتوا مرتبط و استفاده از آنها آسان و مؤثر باشد.
- توجه دانش‌آموزان را به خود جلب کند و برانگیزاننده باشد.
- توانمندی خودیادگیری دانش‌آموزان را افزایش دهد.
- متناسب با تعداد دانش‌آموزان باشد.
- تولید آنها ساده و ارزان باشد و هزینه اضافی دربر نداشته باشد.
- با توجه به شرایط اقلیم و فرهنگ هر منطقه انتخاب شود^۱.
- حتی‌المقدور از موادی استفاده شود که به راحتی و به‌طور رایگان در محیط محلی موجود باشد؛ به عنوان مثال: منابع طبیعی مانند گیاهان (نی، برگ‌ها، دانه‌ها، صمغ درخت و...)، حیوانات (صدف‌ها، پوست و استخوان حیوانات و...)، مواد معدنی (سنگ آهک، زغال و...)، مواد زائد خانگی (قوطی‌های کنسرو، قوطی‌های شیر، قطعات دوچرخه و...).
- در صورت لزوم از امکانات دانش‌آموزان، والدین و ظرفیت‌های محلی در تهیه و یا تولید مواد آموزشی استفاده شود.

۱- در کتاب راهنمای عمل برنامه ویژه مدرسه (بوم) تولید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با کد -۱۱۰۳۵- چاپ اول، ۱۳۹۷ به این موضوع مفصلاً پرداخته شده است.

۱-۳-۹- ارزشیابی

ارزشیابی بخش جدایی ناپذیر فرایند یاددهی-یادگیری و نه نقطه پایانی آن است. هدف غایی ارزشیابی، اصلاح و بهبود فرایند یاددهی-یادگیری و تعیین سطح عملکرد دانش آموزان در دستیابی به اهداف مورد انتظار است. در ارزشیابی باید تناسب و هماهنگی بین هدف‌ها، محتوا و روش‌های یاددهی-یادگیری مربوط به هر ماده درسی مورد توجه قرار گیرد^۱.

ارزشیابی فرایندی نظام‌دار برای جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر، قضاوت، کاربرد، تصمیم‌گیری و در نهایت گزارش کردن شواهد و اطلاعات است که در سطوح مختلف از جمله عملکرد معلم و دانش آموز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

بنابراین ارزشیابی با اهداف گوناگون انجام می‌شود. پاسخگویی به سؤالات زیر می‌تواند معلم را متناسب با اهداف ارزشیابی هدایت کند:

- ۱ آیا دانش آموزان طبق نقشه یادگیری حرکت می‌کنند؟
- ۲ آیا دانش آموزان هر پایه به اهداف پیش‌بینی شده، در بازه زمانی مورد نظر، دستیابی پیدا کرده‌اند؟ کدام اهداف تحقق نیافته‌اند؟
- ۳ کدام پایه‌ها یا دانش آموزان به فعالیت‌های تکمیلی نیاز دارند؟
- ۴ بدفهمی‌های دانش آموزان چیست؟
- ۵ آیا راهبردها و روش‌های یاددهی-یادگیری انتخاب شده، مناسب بوده است؟ کدام راهبردها و روش‌ها باید بازنگری شوند؟
- ۶ آیا فعالیت‌های یاددهی-یادگیری انتخاب شده برای هر پایه، مناسب بوده است؟ کدام فعالیت‌های یاددهی-یادگیری باید بازنگری شود؟ برای چه پایه‌هایی؟
- ۷ در صورت لزوم چه تغییراتی در ترتیب و توالی فعالیت‌های یاددهی-یادگیری باید انجام شود؟ برای چه پایه‌هایی؟
- ۸ آیا امکانات (فضا، زمان، وسایل و تجهیزات) برای هر پایه، مناسب بوده است؟ کدام مورد باید اصلاح شود؟
- ۹ آیا روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی مناسب بوده است؟ کدام روش‌ها و ابزارها باید اصلاح شود؟
- ۱۰ آیا نحوه ارائه باز خورد درباره پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مناسب بوده است؟ (زمان باز خورد، رهنمودها و ...).

برای پاسخ‌گویی به این سؤالات لازم است معلمان با بهره‌گیری از ابزارها و روش‌های

۱- کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی کد ۱۸۱۱ سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۴۰۳-۱۴۰۲.

متنوع در زمان مناسب از نحوه عملکرد خود و کم و کیف پیشرفت تحصیلی تربیتی دانش‌آموزان ارزشیابی کنند. ضروری است آنها از انواع روش‌ها و ابزارهای ارزشیابی از جمله مشاهده رفتار، آزمون‌های عملکردی، کارپوشه، گزارش مربوط به فعالیت‌های پژوهشی، ارزیابی انواع دست‌ساخته‌ها، خودارزیابی، هم‌سال‌سنجی، ارزشیابی فردی و گروهی و ... استفاده کنند.

توصیه‌ها و رهنمودها

- اطلاعات شخصی و تحصیلی هر دانش‌آموز را جمع‌آوری و ثبت کنید.
- نیازهای تحصیلی و تربیتی هر دانش‌آموز را شناسایی کنید.
- به تفاوت‌ها و نیازهای روان‌شناختی دانش‌آموزان دختر و پسر توجه ویژه و با آنها برخورد مناسب کنید.
- دفتری شخصی (به جز دفتر کلاسی) داشته باشید و فعالیت‌های یاددهی یادگیری روزانه و نتایج آن را در طول هفته ثبت کنید.
- دانش و مهارت‌های خود را از طریق مهارت‌های شناختی، خودآموزی و دوره‌های حین خدمت به‌روزرسانی کنید.
- با سایر همکاران خود تجربیات آموزشی و تربیتی خود را تبادل کنید.
- برای هدایت دانش‌آموزان الگوی شخصیتی و اخلاقی باشید (نقش الگویی).
- توانمندی دانش‌آموزان را از طریق تجربیات کلاسی، فعالیت‌های خلاق، پروژه‌ها و برنامه‌های اقدام‌پژوهی توسعه دهید.
- به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی دانش‌آموزان، فرصت‌های یادگیری ایجاد کنید.
- دانش‌آموزان را در فرایند یاددهی – یادگیری هدایت کنید.
- فضایی مساعد برای یادگیری فردی و گروهی ایجاد کنید.
- فعالیت‌های روزانه فردی و گروهی را با توجه به جدول زمان‌بندی پیش‌بینی‌شده، توزیع کنید.
- فعالیت‌های یادگیری چندسطحی باکیفیت (در حیطه‌های شناختی، روانی حرکتی و نگرشی) انتخاب یا طراحی کنید.
- به دانش‌آموزان کمک کنید که درک کنند شکست‌ها، بازخوردهای آموزشی و ارزشیابی، پایه‌های یادگیری‌اند که آنها را به مسیر سازنده هدایت می‌کنند.
- برای ایجاد انگیزه در دانش‌آموزان، کارهای آنها را در کلاس به نمایش بگذارید.

- به رشد مهارت‌های یادگیری دانش‌آموزان از طریق کار با یکدیگر (هم‌سال آموزی و کارگروهی) باور داشته باشید.
- مواد و تجهیزات آموزشی مورد نیاز فعالیت‌های یاددهی – یادگیری را روزانه، آماده‌سازی و سازمان‌دهی کنید.
- ابزارهای ارزشیابی (سیاهه رفتار، آزمون عملکردی، خودسنجی، هم‌سال سنجی و والدسنجی و ...) آماده کنید.
- فعالیت‌های روزانه و پیشرفت‌های دانش‌آموزان را به صورت مستمر با آنها بررسی کنید.
- پیشرفت‌های دانش‌آموزان را به والدین و مسئولان آموزشی گزارش دهید.
- به اولیای دانش‌آموزان نسبت به آینده پیش‌رو (تغییرات فناوری، محیط‌زیست، مشاغل و ...) آگاهی دهید.

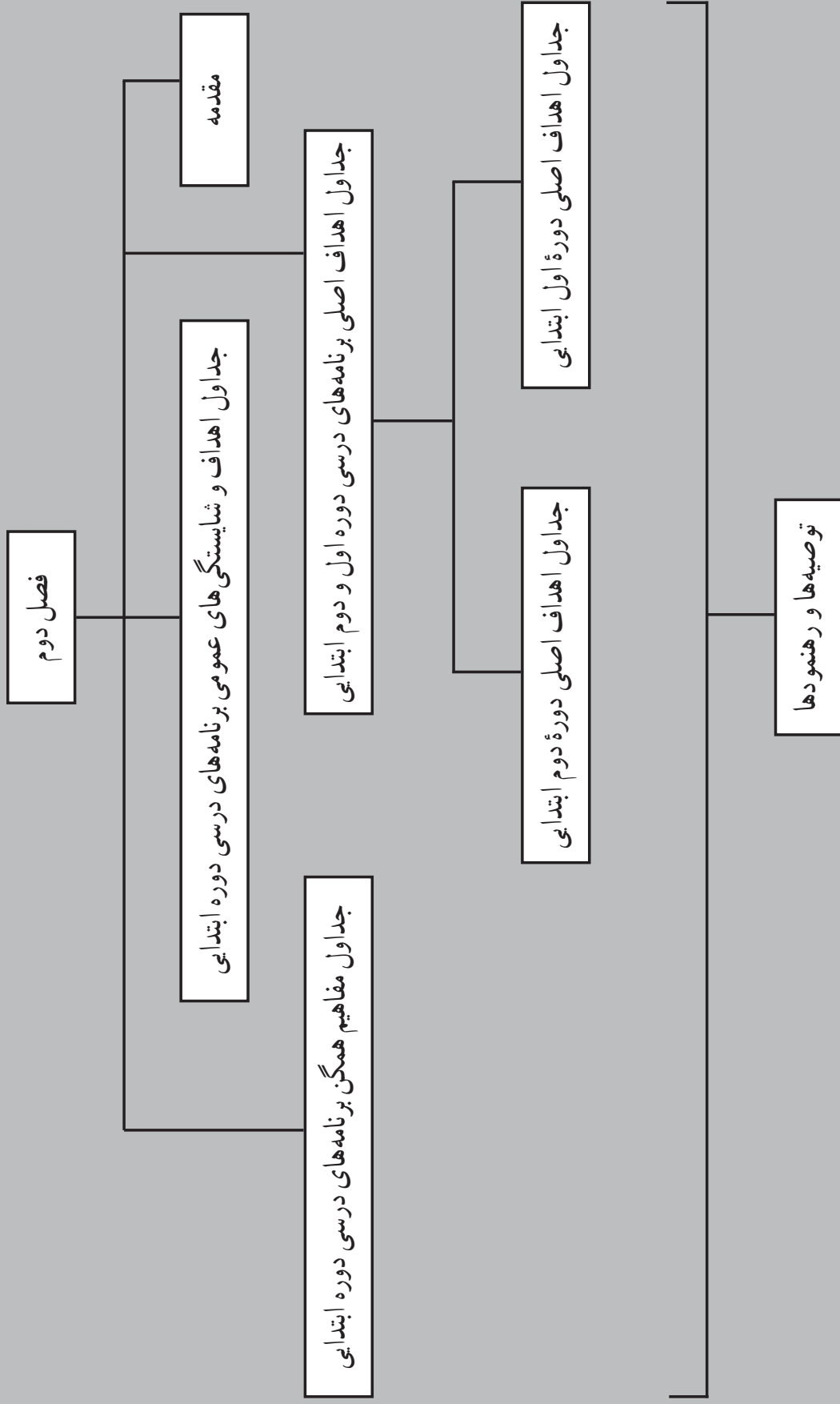
فصل دوم

اهداف اصلی و مفاهیم همگن برنامه‌های درسی دوره اول و دوم ابتدایی

نکات کلیدی فصل

در این فصل مباحث ذیل مطرح می‌شود :

- اهداف اصلی برنامه‌های درسی دوره اول و دوم ابتدایی
- اهداف و شایستگی‌های عمومی برنامه‌های درسی دوره ابتدایی
- جدول مفاهیم همگن برنامه‌های درسی دوره اول و دوم ابتدایی

راهنمای مطالعه جداول اهداف اصلی مواد درسی

فصل دوم کتاب به عنوان یک فصل مرجع و بخشی ویژه در ساختار کتاب پیش بینی شده است. نکاتی درباره بهره‌برداری از جداول اهداف اصلی صفحات ۳۳ تا ۱۰۰ این فصل قابل تأمل است :

۱. منبع استخراج اهداف، کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی با کد ۱۸۱۱ بوده است. شایان ذکر است کتاب مذکور منبع اصلی معلمان در نوشتن کارنامه‌های توصیفی است.

۲. به دلیل سهولت در دسترسی معلمان کلاس‌های چندپایه به کتاب‌های راهنمای معلم مواد درسی مختلف و کتاب راهنمای ارزشیابی توصیفی، اهداف مواد درسی براساس عملکرد مورد انتظار از دانش‌آموزان در شش پایه در این فصل آورده شده است.

معلمان محترم کلاس‌های چندپایه با توجه به تعداد پایه‌های کلاس خود به هنگام ضرورت (طراحی آموزشی، ارزشیابی) به اهداف دروس آن پایه مراجعه می‌کنند.

۳. ارائه اهداف به منظور جلب توجه معلمان کلاس‌های چندپایه به اهداف اصلی کتاب‌های درسی به جای تمرکز بر چند هزار صفحه محتوا بوده است. این فصل دسترسی آسان به اهداف حداقل شش و حداکثر ده عنوان راهنمای معلم مواد درسی مختلف در هر پایه را برای معلمان کلاس‌های چندپایه میسر می‌سازد.

۴. از دیگر ویژگی‌های جداول اهداف اصلی در این فصل به دو مورد اشاره می‌شود :

- در کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی کد ۱۸۱۱ برای هر هدف ۴ سطح عملکرد در بخش انتظارات عملکردی نوشته شده است. در حالی که در فصل دوم کتاب حاضر در جداول اهداف اصلی، این چهار سطح به یک عبارت تجمیعی، با در نظر گرفتن حد وسط انتظارات از دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه برای گذر از یک پایه به پایه بالاتر، آورده شده است.

- جداول اهداف اصلی در دو دوره اول و دوم ابتدایی تنظیم شده است و سعی شده در هریک از جداول توزیع موضوعات در پایه‌ها، سطح پرداختن به موضوع و توالی موضوع در پایه‌های مختلف نشان داده شود. به عنوان مثال، در جدول درس علوم نشان داده شده است که، به بحث انرژی در پایه‌های یک دوره در چه حدی پرداخته شده و ارتباط آنها چگونه است.

مهم‌ترین عامل در هر فعالیتی، تعیین و تدوین دقیق اهداف است. اهداف مقصد و مسیر را روشن می‌کنند. وقتی که اهداف مشخص شدند برای چگونگی رسیدن به اهداف باید طرح‌ها و برنامه‌هایی تدوین شود و همه فعالیت‌هایی را که منجر به تحقق اهداف می‌شوند مشخص کرد و پس از اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌ها نتایج و دستاوردها با اهداف مقایسه شود تا اصلاحات لازم در اهداف، برنامه‌ها و فعالیت‌ها به عمل آید. شاید بتوان نقش اهداف را به عملکرد قطب‌نما تشبیه کرد. همان‌طور که قطب‌نما جهت‌های اصلی و فرعی را مشخص می‌کند، اهداف نیز در فرایند یاددهی – یادگیری جهت درست آموزش‌ها را نشان می‌دهند. در فرایند یاددهی – یادگیری تلاشی ارزشمند است که معطوف به هدف باشد، تلاش بی‌هدف مانند پرتاب تیر در تاریکی است.

برنامه‌ها، طرح‌ها و فعالیت‌های بسیاری در مدارس انجام می‌شود که اگر معطوف به هدف نباشد موجب هدر رفتن منابع (توانمندی‌ها و انگیزه معلم، استعداد و انگیزه دانش‌آموز، وقت، هزینه، ابزار و تجهیزات و...) خواهد شد. اگر اهداف مُعین و مشخص نباشند، ارزیابی ممکن نخواهد بود. ارزیابی فرایندی است که نتایج را با اهداف، مقایسه و فاصله را مُعین می‌کند. معیارهای ارزیابی و شاخص‌های عملکردی باید بر اساس اهداف پیش‌بینی شده تدوین شوند.

زمانی که ذهن معلم تصویر صحیحی از اهداف نداشته باشد، بی‌شک نمی‌تواند مسیر رسیدن به آن را مشخص کند. این امر در کلاس‌های چندپایه به دلیل تعدد پایه‌ها و کتاب‌های درسی اهمیت بیشتری می‌یابد. شرایط کلاس‌های چندپایه ایجاب می‌کند که معلمان به جای تمرکز بر سطر سطر کتاب‌های درسی بر اهداف متمرکز شوند و به این وسیله با توجه به تعداد پایه‌های موجود در کلاس، زمان را مدیریت کنند و بازدهی کلاس خود را افزایش دهند. توجه به اهداف آموزشی حداقل به پنج دلیل زیر اهمیت دارد:

۱) اهداف، معلمان و دانش‌آموزان را در مسیر درست قرار می‌دهد و به آنها این امکان را می‌دهد که با دقت فراوان روی فعالیت‌های روزانه متمرکز شوند.

۲) اهداف به معلمان کمک می‌کند پیشرفت تحصیلی و تربیتی دانش‌آموزان را بسنجند. توانایی پیگیری پیشرفت فقط وقتی ممکن است که در قدم اول هدفی تعیین شده باشد.

۳) اهداف به معلمان و دانش‌آموزان کمک می‌کند برای رسیدن به مقصد مشخص انگیزه داشته باشند.

۴) اهداف مانع به تعویق انداختن فعالیت‌های یاددهی – یادگیری می‌شود. اهداف برای رسیدن به آنچه که برنامه‌های درسی می‌خواهند، به معلمان کمک می‌کند که دریابند به تعویق انداختن فعالیت‌های یاددهی – یادگیری به معنای از دست دادن زمان (از چالش‌های مهم کلاس‌های چندپایه) است.

۵ اهداف موجب می‌شود معلمان و دانش‌آموزان به دستاوردهای بیشتری دست یابند. آنها خود را به چالش می‌کشند تا گام‌های بعدی را به سوی اهداف طی کنند. تلاش برای رسیدن به اهداف به آنها کمک می‌کند به نتایجی بهتر از آنچه که فکر می‌کردند برسند.

لذا در این فصل ابتدا اهداف اصلی کتاب‌های درسی دوره اول و دوم ابتدایی و نشانه‌های تحقق آنها که از کتاب راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی ویژه معلمان دوره ابتدایی کد ۱۸۱۱ استخراج شده است، ارائه می‌شود. پس از اهداف، جدول مفاهیم همگن دوره اول و دوم ابتدایی که برگرفته از متن کتاب‌های درسی و راهنمای معلم آنهاست، ارائه می‌شود. منظور از مفاهیم و مهارت‌های همگن، مفاهیم و مهارت‌های اصلی و مشترک موجود در مواد درسی دوره اول و دوم ابتدایی است. در ادامه این فصل درباره ویژگی‌های مفاهیم و مهارت‌های همگن توضیحات بیشتری ارائه خواهد شد.

جدول ۲-۱- اهداف اصلی درس قرآن دوره اول ابتدایی

حوزه موضوعی	خواندن			آموزه‌های قرآنی		داستان‌های قرآنی
	جمع‌خوانی	روخوانی	قرائت	آداب خواندن قرآن	پیام قرآنی	
شماره دروس	همه دروس	از درس ۴		همه دروس	همه دروس	درس ۲، ۳، ۴، ۷
اهداف پایه اول	– مشارکت در جمع‌خوانی سوره‌های کتاب درسی و حفظ سوره	– خواندن صحیح و بخش‌بخش کلمات و عبارات قرآنی کتاب درسی		– رعایت آداب خواندن قرآن	– درک مفهوم کلی پیام قرآنی و برخی از مصادیق ساده آن در زندگی	– آشنایی با داستان‌های قرآنی
شماره دروس		همه دروس	همه دروس	همه دروس	همه دروس به جز درس ۱۰	۸، ۱۰، ۱۳، ۱۴
اهداف پایه دوم		– خواندن صحیح و شمرده کلمات و عبارات قرآنی کتاب درسی	– خواندن سوره‌های کتاب درسی به صورت روان و معمولی و حفظ سوره	– رعایت آداب خواندن قرآن کریم	– درک پیام‌های قرآنی کتاب درسی و آشنایی با مصادیق پیام	– آشنایی با داستان‌های قرآنی
شماره دروس		فصل‌های اول، دوم، سوم	فصل اول	فصل‌های اول، دوم و سوم	فصل سوم	فصل سوم (دروس ۳، ۶، ۹، ۱۳، ۱۵)
اهداف پایه سوم	– صحیح و شمرده‌خوانی کلمات و عبارات قرآنی کتاب درسی	– خواندن عبارات و اذکار نماز به صورت روان و معمولی	– حفظ اذکار واجب نماز	– رعایت آداب خواندن قرآن کریم	– درک مفاهیم پیام‌های قرآنی کتاب درسی و آشنایی با مصادیق پیام	– آشنایی با داستان‌های قرآنی

جدول ۲-۲- اهداف اصلی درس قرآن دوره دوم ابتدایی

حوزه موضوعی	خواندن		آموزه‌های قرآنی		
	روخوانی	قرائت	ترجمه کلمات و عبارات قرآنی	پیام قرآنی	داستان‌های قرآنی
شماره دروس	آیات کتاب درسی	آیات جلسه اول تمام دروس	جلسه دوم تمام دروس	جلسه اول دروس ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵	جلسه اول دروس ۱۲، ۸، ۴
اهداف پایه چهارم	- خواندن صحیح و شمرده آیات کتاب درسی و مصحف آموزشی	- خواندن آیات جلسه اول هر درس به صورت روان و معمولی	- آشنایی با کلمات و عبارات ساده و پرکاربرد قرآنی	- درک مفاهیم پیام‌های قرآنی کتاب درسی و بیان مصادیق پیام	- آشنایی با داستان‌های قرآنی
شماره دروس	آیات کتاب درسی و مصحف آموزشی	آیات جلسه اول تمام دروس	جلسه دوم تمام دروس	جلسه اول دروس ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱	جلسه اول دروس ۸، ۴، ۱۲
اهداف پایه پنجم	- خواندن صحیح و شمرده آیات کتاب درسی و مصحف آموزشی	- خواندن آیات جلسه اول هر درس به صورت روان و معمولی	- آشنایی با کلمات و عبارات ساده و پرکاربرد قرآنی (معنا)	- درک مفاهیم پیام‌های قرآنی کتاب درسی و بیان مصادیق پیام	- آشنایی با داستان‌های قرآنی
شماره دروس	آیات جلسه سوم کتاب و مصحف آموزشی	آیات جلسه اول تمام دروس	جلسه دوم تمام دروس	جلسه اول دروس ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵	جلسه اول دروس ۱۲، ۸، ۴
اهداف پایه ششم	- خواندن صحیح و شمرده آیات	- خواندن آیات جلسه اول هر درس به صورت روان و معمولی	- آشنایی با کلمات و عبارات ساده و پرکاربرد قرآنی (معنا)	- درک مفاهیم پیام‌های قرآنی کتاب درسی و بیان مصادیق پیام	- آشنایی با داستان‌های قرآنی

جدول ۲-۳ اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان دوره اول ابتدایی

اهداف پایه سوم	دروس	اهداف پایه دوم	دروس	حوزه موضوعی
- درک بخشنده‌گی خداوند و سپاسگزاری از نعمت‌های او	۱، ۲	- آشنایی با مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های او و سپاسگزاری از خداوند - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت و گو با خدا	۱، ۲، ۳، ۴	خداشناسی
- آشنایی با برخی از ویژگی‌های دوران کودکی پیامبر اکرم (ص) و رفتار آن حضرت با دیگران. - آشنایی با حضرت ابراهیم (ع) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی و ابراز علاقه و احترام نسبت به ایشان	۳، ۴	- آشنایی با نام پیامبران بزرگ الهی و ادای احترام نسبت به آنها - آگاهی از مهربانی پیامبر اسلام (ص) نسبت به کودکان	۶، ۷، ۸، ۱۵	پیامبری
- آشنایی با اسامی و ویژگی‌های رفتاری امامان چهارم و پنجم و نهم (ع) و حضرت زهرا (س) و ابراز علاقه و احترام نسبت به ایشان	۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷	- آشنایی با اسامی اهل بیت پیامبر (ص)، امامان اول، دوم و سوم و نام امام دوازدهم - آشنایی با ویژگی‌های رفتاری امامان اول و دوم و سوم و تلاش برای الگوگیری از ایشان و رعایت احترام نسبت به ائمه اطهار	۹، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۹	امامت
- آشنایی با اهمیت و ضرورت احترام به پدر و مادر، ویژگی‌ها و مصادیق پوشش اسلامی و نظم و ترتیب، و تمایل و تلاش برای رعایت آنها	۷، ۹، ۱۳، ۱۸	- آشنایی با برخی از آداب اسلامی مانند سلام کردن، پاکیزگی، نحوه خوردن و آشامیدن - آشنایی با اهمیت، آثار و نتایج راست گویی و پرهیز از دروغ	۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۰	آداب و اخلاق اسلامی

خودشناسی	شخصیت‌های دینی	مراسم اسلامی	احکام اسلامی	قرآن کریم	جهان آخرت	حوزه موضوعی
۱، ۴، ۵، ۱۶		۸، ۱۱، ۱۹	۵، ۱۱، ۱۷	۴، ۹، ۱۵، ۱۶		دروس
- ارزش قائل شدن برای خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند - احساس مسئولیت نسبت به رعایت پاکیزگی		آشنایی با مراسم میلاد نبی اکرم (ص)، نیمه شعبان و اقامه نماز و مشارکت در برگزاری آنها	- آشنایی با شیوه صحیح وضو گرفتن - آشنایی با اجزا و اذکار یک نماز دو رکعتی - آشنایی با اذان به عنوان اعلام کننده اوقات نماز و مقدمه آن	درک مفهوم پیام‌های قرآنی		اهداف پایه دوم
۱، ۲، ۳	۶	۵، ۸، ۱۰، ۱۱	۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۳	۱۲ و کلیه دروس	۱۹، ۲۰	دروس
- آگاهی از نیاز انسان به نعمت‌های الهی و سپاسگزاری از خداوند - الگو گرفتن از ویژگی‌های پیامبر (ص) در دوران کودکی و تطبیق آن با دوران کودکی خود	- آشنایی با ویژگی‌های حضرت زینب (س) به عنوان یکی از زنان مؤمن - ابراز علاقه و تلاش برای الگو گرفتن از زندگی، اخلاق و رفتار ایشان	آشنایی با آداب و مراسم روزه، عید فطر، جشن تکلیف دختران و بزرگداشت ایام ولادت و شهادت معصومین (ع) و روز عاشورا و ابراز علاقه به شرکت در مراسم بزرگداشت مناسبت‌های اسلامی	- آشنایی با احکام ضروری تکلیف، تقلید، طهارت، وضو، نماز، روزه و حجاب (به ویژه برای دختران) - ادای صحیح یک نماز سه و چهار رکعتی	آشنایی با قرآن کریم و مفهوم برخی از پیام‌های قرآنی و تمایل برای آشنایی بیشتر با پیام‌های قرآنی	آشنایی با مصادیق کارهای نیک و بد و تشخیص تفاوت نتایج کارهای نیک و بد و در زندگی روزمره و جهان آخرت و علاقه‌مندی به انجام کارهای نیک	اهداف پایه سوم

جدول ۲-۴- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان ضمیمه ویژه اهل سنت دوره اول ابتدایی

حوزه موضوعی	موضوعی	اهداف پایه دوم	دروس	اهداف پایه سوم	دروس
مراسم اسلامی	۸، ۱۷، ۱۹	- آشنایی با مراسم میلاد نبی اکرم (ص)، عید فطر و اقامه نماز و مشارکت در برگزاری آنها و مراسم مناسبت‌های اسلامی واقع در طول سال تحصیلی	۸، ۱۰، ۱۱	- آشنایی با آداب و مراسم روزه، عید قربان، جشن تکلیف (برای دختران) و مشارکت در برگزاری جشن تکلیف (برای دختران) و عید قربان و مراسم مناسبت‌های اسلامی واقع در طول سال تحصیلی	۵، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷
شخصیت‌های دینی	۹، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴	- آشنایی با اهل بیت و اصحاب پیامبر (ص) و خلفای راشدین و ابراز علاقه و احترام نسبت به ایشان و تلاش برای الگوگیری از رفتار و زندگی آنها	۵، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷	- آشنایی با ویژگی‌های امام علی، امام حسین، حضرت زهرا، امام شافعی، امام مالک و امام ابوحنیفه و ابراز علاقه و احترام نسبت به ایشان و الگوگیری از رفتار و زندگی آنها	۵، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷

جدول ۵-۲- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان اقلیت‌های دینی دوره اول ابتدایی

حوزه موضوعی	خداشناسی	پیامبری	آداب و اخلاق اسلامی	مراسم دینی - ملی	جهان آخرت	خودشناسی
دروس	۱، ۲، ۳، ۴	۵، ۶	۶، ۷، ۸، ۱۰	۹		۱، ۴، ۷
اهداف پایه دوم	- آشنایی با مهربانی خدا از طریق آگاهی از نعمت‌های او و سپاسگزاری از خداوند - آشنایی با دعا به عنوان راه گفت‌وگو با خدا	- آشنایی با داستان‌هایی از زندگی پیامبران و برخی از راهنمایی‌های ایشان برای مردم - آبراز علاقه و احترام به پیامبران و تلاش برای الگوگیری از ایشان	- آشنایی با برخی از آداب اسلامی مانند سلام کردن، پاکیزگی، نحوه خوردن و آشامیدن - آشنایی با اهمیت، آثار و نتایج راستگویی و پرهیز از دروغ	- آشنایی با مناسبت‌های دینی ملی و مشارکت در برگزاری مراسم آنها		- ارزش قائل شدن برای خود به عنوان مخلوق محبوب و مورد توجه خداوند - احساس مسئولیت نسبت به رعایت پاکیزگی
دروس	۱، ۲	۴	۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰	۷	۴، ۵	۱، ۲، ۳، ۴
اهداف پایه سوم	- درک بخشنندگی خداوند و سپاسگزاری از نعمت‌های او	- آشنایی با برخی از ویژگی‌های حضرت ابراهیم به عنوان یکی از پیامبران الهی، آبراز علاقه و احترام نسبت به ایشان و الگو گرفتن از ایشان	- آشنایی با اهمیت و ضرورت احترام به پدر و مادر و معلم، رعایت پوشش مناسب، محافظت از طبیعت و نظم و ترتیب و تمایل و تلاش برای رعایت آنها	- آشنایی با روز مادر و روز پدر و سایر مناسبت‌های دینی - ملی و مشارکت در برگزاری مراسم آنها	- آشنایی با مصادیق و نتیجه اعمال نیک و بد در زندگی روزمره و جهان آخرت و علاقه‌مندی به انجام کارهای نیک	- آگاهی از نیاز انسان به نعمت‌های الهی و سپاسگزاری از خداوند و الگو گرفتن از زندگی و رفتار پیامبران

جدول ۲-۶- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان دوره دوم ابتدایی

اهداف پایه ششم	درس	اهداف پایه پنجم	درس	اهداف پایه چهارم	درس	حوزه موضوعی
- درک مفهوم ساده اصل توحید (یگانگی خداوند در مهربانی، بخشنده‌گی، دانایی و توانایی) و ستایش یگانگی خداوند	۱	- آشنایی با نظم و هماهنگی پدیده‌های خلقت به عنوان دلیلی بر یگانگی خداوند و نمونه‌هایی از آن	۲	- درک دانایی و توانایی خداوند در رفع نیازهای انسان و سایر موجودات و آشنایی با برخی دعا‌های مناسب	۱	خداشناسی
- درک مفهوم ساده اصل نبوت و آشنایی با ویژگی‌ها، وظایف و سیره پیاپیبران - تشخیص رفتار منطبق با سیره پیاپیبران در موقعیت‌های مختلف	۲، ۱، ۱، ۱	- آشنایی با حضرت عیسی (ع) به عنوان یکی از پیاپیبران بزرگ الهی و بشارت‌دهنده بعثت پیاپیبر (ص) - آشنایی با نمونه‌هایی از رفتارها و ویژگی‌های پیاپیبر اکرم (ص) و تشخیص موقعیت‌های به کار بستن این ویژگی‌ها در زندگی روزمره	۴، ۵	- آشنایی با حضرت موسی (ع) به عنوان یکی از پیاپیبران بزرگ الهی و نمونه‌هایی از گفتار پیاپیبر اکرم (ص) در مورد وظایف دوستان و همسایه‌ها نسبت به یکدیگر	۲، ۵، ۱۱	پیاپیبری
- درک مفهوم ساده اصل امامت - آشنایی با نمونه‌هایی از رفتار و ویژگی‌های ائمه اطهار (ع) و تلاش برای الگو گرفتن از سیره ائمه اطهار (ع)	۶	- آشنایی با ویژگی‌های رفتاری امامان دهم، یازدهم و دوازدهم و ادای احترام نسبت به آنها - آگاهی از زنده بودن امام زمان (ع) و توجه به رفتارهایی که موجب خوشحالی ایشان می‌شود.	۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲	- آشنایی با ویژگی‌های رفتاری امامان هفتم و هشتم و نهم و ادای احترام به آنها - آشنایی با برخی از ویژگی‌های جهان پس از ظهور امام زمان (ع)	۹، ۸، ۹، ۱۲	امامت
- درک مفهوم تولی و تبری، مصادیق امروزی آنها و تلاش برای الگو گرفتن از رفتار پیشوایان دین در این زمینه	۳، ۵					
- درک مفهوم مهربانی و توجه امام زمان (ع) نسبت به شیعیان و وظایف ما نسبت به ایشان برای بهره‌مندی از توجه ایشان - آشنایی با نائبان امام زمان (ع) در دوره غیبت و وظایف ما نسبت به ایشان	۷، ۸					

حوزه موضوعی	آداب و اخلاق اسلامی			جهان آخرت	قرآن کریم
اهداف پایه چهارم	۵، ۱۱، ۱۳	۱۵، ۱۶، ۱۷		۱۸، ۱۹	همه دروس
دروس	آشنایی با ویژگی‌های دوست خوب و راه‌های حفظ دوستی و برخی از وظایف فرد مسلمان در برابر خویشان، دوستان و همسایه‌ها (مصادیق و نتایج)	آشنایی با اهمیت، مصادیق آثار و نتایج احترام به معلم، امانت‌داری و کمک به دیگران		درک مفهوم ثبت و ضبط تمام اعمال و تناسب اعمال خوب و بد با نتایج آن در جهان آخرت و تمایل به انجام کارهای نیک	درک مفهوم برخی از پیام‌های قرآنی و ارتباط آن با مفهوم درس
اهداف پایه پنجم	۸، ۱۴			۱۶، ۱۷	۱ و همه دروس
دروس	آشنایی با مفهوم اسراف و پرهیز از آن آشنایی با برخی آداب اسلامی معاشرت (پرهیز از بدگویی، تهمت، غیبت، القاب زشت)، اهمیت، مصادیق و آثار و نتایج آنها			آشنایی با مفهوم قیامت به عنوان «روز حساب» و «روز جدایی» و تمایل به انجام کارهای نیک	آشنایی با قرآن به عنوان کتاب دینی مسلمانان و مضامین و موضوعات آن درک مفهوم پیام قرآنی درس‌ها و ارتباط آنها با مفهوم درس‌ها
اهداف پایه ششم	۱۰، ۱۱	۱۴	۱۵	۳	همه دروس
دروس	درک اهمیت آداب معاشرت اسلامی و حفظ سلامت و تلاش برای رعایت آن تشخیص رفتار مناسب مطابق با آموزه‌های درس در موقعیت‌های مختلف	درک اهمیت و نقش تلاش و کوشش در موفقیت انسان تشخیص رفتار مناسب مطابق با آموزه‌های درس در موقعیت‌های مختلف	آشنایی با آداب علم‌جویی و دانش‌آموزی و تلاش برای رعایت آنها	درک مفهوم ساده اصل معاد و تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی و تلاش برای انجام کارهای نیک	درک مفهوم پیام قرآنی درس و ارتباط آن با موضوع درس

حوزه موضوعی	دروس	اهداف پایه چهارم	دروس	اهداف پایه پنجم	دروس	اهداف پایه ششم
احکام اسلامی	۴، ۴، ۷	– آشنایی با تیمم، نماز آیات و نماز جماعت و احکام و آثار آنها و انجام آنها به شیوه صحیح	۶	– آشنایی با اهمیت و مصادیق رعایت «مال حلال و مال حرام» و وظایف ما در برابر اموال عمومی و آثار و نتایج آن	۴	– درک مفهوم و اهمیت امر به معروف و نهی از منکر – آشنایی با مصادیق و نحوه امر به معروف و نهی از منکر در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن
			۷	– آشنایی با غسل و نماز جمعه و احکام آنها	۱۴	– آشنایی با احکام نماز و روزه مسافر و تلاش برای رعایت آنها
مراسم اسلامی	۴، ۱۰	– آشنایی با عید مبعث، اهمیت و نقش مسجد و آداب حضور در آن و مشارکت در برگزاری مراسم خاص عید مبعث، ولادت و شهادت ائمه (ع) واقع در طول سال تحصیلی	۷، ۸، ۱۵	– بیان اهمیت و برخی آداب و مراسم عید غدیر، روز جمعه و بزرگداشت انقلاب اسلامی – مشارکت در برگزاری جشن‌های پیروزی انقلاب اسلامی و مراسم خاص ولادت و شهادت ائمه (ع)	۱۴، ۱۶	– آشنایی با مراسم و اعمال حج و برخی از آداب عیدهای بزرگ مسلمانان (قربان، فطر) و زیارت و فواید و ویژگی‌های آنها
					۱۵	– آشنایی با مقام شهید و شهادت و دفاع مقدس و الگوپذیری از آنها

خودشناسی	شخصیت‌های دینی		حوزه موضوعی
۱۱، ۱۸، ۱۹		۲، ۱۴	دروس
- درک اهمیت ارتباط با دیگران و شناخت مصادیق، آثار و نتایج آن در زندگی خود - مقایسه اعمال نیک و بد از نظر آثار و نتایج هر کدام در زندگی خود		- آشنایی با حضرت خدیجه (س) و آسیه به عنوان زنان مؤمن و درک برخی دلایل آن	اهداف پایه چهارم
۴، ۵، ۱۲، ۱۶، ۱۷	۱۴	۴	دروس
- درک اهمیت درس گرفتن (الگوپذیری) از پیشوایان دین و بیان مصادیق و نتایج آن در زندگی خود - شناخت آثار و نتایج اعمال خود در زندگی	- آشنایی با رفتارها و ویژگی‌های امام خمینی (ره) و ادای احترام نسبت به ایشان و ابراز علاقه به الگو گرفتن از اخلاق و رفتار ایشان	- آشنایی با حضرت مریم (س) به عنوان یکی از زنان مؤمن	اهداف پایه پنجم
		۴، ۹، ۱۶	دروس
		- آشنایی با برخی از شخصیت‌های دینی [حضرت معصومه (س)، احمد بن موسی (ع) و حضرت عبدالعظیم (ع) و حضرت قاسم (ع)] و بیان درس‌هایی که از زندگی آنها می‌توان گرفت.	اهداف پایه ششم

جدول ۲-۷- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان ضمیمه ویژه اهل سنت دوره دوم ابتدایی

اهداف پایه ششم	دروس	اهداف پایه پنجم	دروس	اهداف پایه چهارم	دروس	حوزه موضوعی
– آشنایی با نمونه‌هایی از سیره پیامبر (ص) و تلاش برای الگوگیری از رفتار و زندگی ایشان	۸	– آشنایی با ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری ابن مسعود، ابن عباس، سعد و عمر بن عبدالعزیز و ابراز علاقه و احترام نسبت به ایشان و تلاش برای الگوگیری از رفتار و زندگی آنها	۳۰، ۳۱، ۳۲	– آشنایی با سیره پیامبر (ص) و مصادیق آن در زندگی روزمره خود و تلاش برای الگوگیری از سیره پیامبر (ص)	۸	پیامبری
– درک مفهوم «ظلم‌ستیزی» در رفتار امام حسین، حضرت قاسم و امام ابوحنیفه – آشنایی با معنا و ویژگی‌های اهل بیت پیامبر (ص) و تابعین و تلاش برای الگوگیری از رفتار و زندگی ایشان	۳۴، ۳۵، ۳۶	– آشنایی با اهمیت و برخی آداب و مراسم روز جمعه، بزرگداشت انقلاب اسلامی و مشارکت در برگزاری جشن‌های پیروزی انقلاب اسلامی و مراسم مناسبت‌های اسلامی واقع در طول سال تحصیلی	۴۰، ۴۱، ۴۲	– آشنایی با عید مبعث، اهمیت و نقش مسجد، فعالیت‌ها و آداب حضور در آن و مشارکت در برگزاری جشن عید مبعث و مراسم مناسبت‌های اسلامی واقع در طول سال تحصیلی	۳۰، ۳۱	مراسم اسلامی
– آشنایی با داستان‌های قرآنی و درک پیام‌ها و مصادیق آن	۷					قرآن کریم

جدول ۲-۸- اهداف اصلی درس هدیه‌های آسمان اقلیت‌های دینی دوره دوم ابتدایی

حوزه موضوعی	دروس	اهداف پایه چهارم	دروس	اهداف پایه پنجم	دروس	اهداف پایه ششم
جهان آخرت	۹، ۱۰	- درک مفهوم نیت و ضبط تمام اعمال و تناسب اعمال خوب و بد با نتایج آن در جهان آخرت و تمایل به انجام کارهای نیک	۷، ۹، ۱۰	- آشنایی با مفهوم قیامت به عنوان «روز حساب» و «روز جدایی» و تمایل به انجام کارهای نیک	۵	- درک مفهوم ساده اصل معاد و تأثیر اعتقاد به معاد در زندگی و تلاش برای انجام کارهای نیک
پیامبری	۴	- آشنایی با آثار و نتایج انتظار منجی در زندگی و ابراز علاقه به زندگی در زمان نمونه‌های متنوعی از آثار و نتایج انتظار منجی در زندگی را بیان می‌کند و به زندگی در زمان ظهور منجی علاقه نشان خیلی خوب ظهور منجی			۲، ۳، ۶، ۷	- درک مفهوم ساده اصل نبوت و آشنایی با ویژگی‌ها، وظایف و سیره پیامبران و تلاش برای الگوگیری از ایشان
خداشناسی	۱	- درک دانایی و توانایی خداوند در رفع نیازهای انسان و سایر موجودات و آشنایی با برخی دعاهای مناسب	۱	- آشنایی با نظم و هماهنگی نمونه‌هایی از پدیده‌های خلقت به عنوان دلیلی بر یگانگی خداوند	۱	- درک مفهوم ساده اصل توحید و ستایش یگانگی خداوند در مهربانی، بخشنده‌گی، دانایی و توانایی

حوزه موضوعی	آداب و اخلاق دینی				مراسم دینی - ملی
اهداف پایه چهارم	۲۰۴۰۵	۶۰۷۰۸			۷
اهداف پایه پنجم	۲۰۴۰۴۰۵				۸
اهداف پایه ششم	۶۰۷	۸	۹	۱۰	
اهداف پایه نهم					

آشنایی با بزرگداشت مقام معلم و سایر مناسبت‌های دینی ملی و مشارکت در برگزاری مراسم آنها

آشنایی با مراسم و اهمیت بزرگداشت انقلاب اسلامی و سایر مناسبت‌های دینی - ملی و مشارکت در برگزاری آنها

آشنایی با مقام شهید و شهادت و دفاع مقدس و سایر مناسبت‌های دینی - ملی و مشارکت در برگزاری آنها

آشنایی با مفهوم و اهمیت امر به خوبی و نهی از بدی
آشنایی با مصادیق و نحوه امر به خوبی و نهی از بدی در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن

آشنایی با آداب علم‌جویی و دانش‌آموزی و تلاش برای رعایت آنها
آشنایی با مفهوم و اهمیت امر به خوبی و نهی از بدی
آشنایی با مصادیق و نحوه امر به خوبی و نهی از بدی در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن

آشنایی با مفهوم و اهمیت امر به خوبی و نهی از بدی
آشنایی با مصادیق و نحوه امر به خوبی و نهی از بدی در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن

آشنایی با مفهوم و اهمیت امر به خوبی و نهی از بدی
آشنایی با مصادیق و نحوه امر به خوبی و نهی از بدی در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن

آشنایی با مفهوم و اهمیت امر به خوبی و نهی از بدی
آشنایی با مصادیق و نحوه امر به خوبی و نهی از بدی در موقعیت‌های مختلف و تلاش برای عمل به آن